

KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 2

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

23. JANUÁRA 2013

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Z filmu Andreja Tarkovského: Andrej Rubľov. Snímka: archív

Z cesty veľkým vekom ničenia

Žijeme v temnej, apokalyptickej dobe. Blúdime v tme. Nie preto, že nie je svetlo. To pravé svietiť neprestalo. A večný oheň stále horí. Len v našej jaskyni ho nevidíme. Tieni sa roztiekli do všetkých svetových strán a horizont i zenit zahalili mraky. V púšti zúfalstva, v čiernej noci bez hviezd, v zajatí úzkostnej neistoty a strachu, ale ešte vždy s akousi nádejou, vyrábame náhrady jasu, elektronické mediálne reflektory a lampášiky, pobeujeme za hviezdami z horoskopov a hviezdíčkami z televíznych obrazoviek, hľadáme do zrkadiel, z ktorých utiekla hĺbka a ušľachtilosť, zostala márnivosť. Márnosť... Všetky farby sa v dotyku našich rúk menia na šedú, čiernu a černejší odtieň čiernej. Naše stopy miznú v trhlínach temných ciest. Ciest bez stretnutí, ciest preklznutí vyhasnutých pohľadov, utajených, nenájdenných srdiec. A oči máme len pre oslepujúci trblet zlata. Alebo ich máme plné slz.

A tak sa potkýname. A padáme. Pád, možno stále ten prvý, sa neskončil. Neisto a potichu sa ubezpečujeme: Ešte cítime bolesť, ešte žijeme. Nelietame, nevznášame sa, len sa ponárame. Nie do hĺbín. Do močarísk našich umŕtvených dní. A to naše "ešte žijeme" je len prežívanie v holom existovaní bez života, v šumivom plynutí času v službách ľživej "pohody". Pokrivkávame na tisícach rovnakých ciest, ktoré stratili smer. A predsa, opäť a znova, s hmlistým cítením ozývajúcom sa z dna sopečných kráterov v našich srdciach: Život bez cieľa, bez stretnutia, bez lásky a bez nádeje stráca zmysel, zamrzol v ňom pohy

od skutočného zrodzenia k smrti ako naplnenému času života. Nevystupujeme vyššie, tam do neba, nezostupujeme čo najhlbšie do seba, a preto nenachádzame ani seba ani iných. Unavení, opevňujeme sa pustotou, hlušinou, zábavou, bľabotom, pokriveným smiechom, úškl'abkom. Alebo sa utápame v starostiach všedného dňa a rezignácie. Inokedy sa zaštiľujeme logickým úsudkom a pracovným výkonom. Alebo vo vzdore, oslepení hnevom,

JOZEF PAUER

opití pýchou, v spunej ilúzii babylonskej sebestačnosti zabezpečujeme a hromadíme prostriedky na život v opojnom prepychu. Existencia bez presily mámvivých pôžitkov a slasti je nám len živorením. Uhasili sme neuhastiteľnú túžbu po plnosti života a prezliekli sme ju do všetko pohlcujúceho konzumu, do prevrátenej, pahltnej chamtivosti. A mana života nám hnije v hrabivých rukách. Rozdrvili sme v nich hviezdy i lono skutočnosti, vlastné srdce. Všetko je možné, a nič nie je skutočné. A pravda? "To je vec dohody." Prospech väčšiny. A viera? A láska? "To je vec vnútorných pocitov." Premennivá, nestála, individuálna nálada. A Posolstvo lásky? Len "mŕtva litera".

Poriadok lásky, jediný pravý svoreň ľudskej existencie a všetkého jestvujúceho v celku bytia, sme nahradili samol'ubosťou, hrabivosťou, mocou a násilím. Alebo aj "nenásilím": zdaním zdania, zvodmi kamufláže. V

synkréze štatistiky, kvázi mystiky a podvodu miešame spravodlivosť s nepravosťou, vojnu s mierom, vernosť s neverou, svetlo s tmou a všetko prikryjeme prísl'ubom abstrakcií slobody a ľudských práv, zvodmi zisku, vlastníctva zlata, informácií, znalostí. Zrádzame náboženské, umelecké, morálne i politické ideály. Idey dobra, pravdy a krásy sme zavrhl'i a odhodili do bezodnej priepasti zabudnutia, ich obrazy prevrátili na mágiu fantazmagórií. V nej sa zlomil hlas čirej radosti, ktorá bola ich chválospevom. Už sa len ohlušujeme neartikulovaným pokrikom, tupým rytmom opakovaným v bludnom kruhu.

No radosť je tu aj dnes. „Transformovaná“, redukovaná na rozkoš, ktorá však stratila smer nahor. Hoci rozsypaná na horizontále, splytčená sentimentalizmom, okmášaná primitivizmom, nemusí sa zvrhnúť na holú spustnosť a skazenosť. Jej elementárna sila je však očarujúca a môže byť duchovne nebezpečná, rozkladná, zotročujúca. Šíp z nej vystrelený už nevzlieta do transcendentna, nesmeruje k slnku ducha, do srdca reality, jeho hrot stále častejšie pokrýva jed, ktorý zraňuje prázdnu slobodu bez zákonov i pocitov a citov, nudou, túžbou po temných vášňach, tisíchlasyými ozvenami spevu sirén. Sirén priepastnej žiadostivosti a bezodného konzumu. Alebo halucinácie či anestézie.

Obec vedieme nielen do finančného a ekonomického bankrotu, ale do rozvratu komplexného spoločenského systému. A aj tento rozvrat je len dôsledkom nášho duchovného krachu.

(Pokračovanie na 5. strane)

Už som to spomínal viackrát, ale poviem to ešte raz: existuje prirodzená globalizácia. Prebieha od počiatkov dejín. Nikto tento proces postupnej integrácie rodov, kmeňov, kmeňových zväzov atď. do vyšších celkov nenazýval globalizáciou, načo aj. Vznikala z nevyhnutnosti a ponúkala viac výhod ako strát. Vo väčších celkoch sa človek cítil bezpečnejší a viac napredoval.

Takáto prirodzená integrácia, prinášajúca vyššiu kvalitu, nemohla vyzývať negatívne reakcie. Tie sa objavovali až vtedy, keď sa integrácia stala pritesnou pre ľudské potreby. Namiesto dostredivých síl v takom spoločenstve nastúpili sily odstredivé. Dochádza k tomu rovnako vo fyzike ako v spoločnosti vtedy, keď sa jadro magnetu prepóluje a namiesto priťahovania jednotlivých čiastočiek ich začne odpudzovať.

Dnešná globalizácia sa podobá na úsilie na-

Čáry-máry fuk

TEODOR KRIŽKA

silu prekonať fyzikálne zákony. Čiastočky odpudzované sa ktosi pokúša oklamať a najvyberanejšími, ale i najnevyberanejšími spôsobmi sa ich usiluje naháňať do odpudivých sfér.

Nič také sa samozrejme nemôže podariť. Neprinesie úžitok ani klamstvo, ani chytráctvo, ani podkup, ani násilie. Potečú len potoky, možno moria krvi, ako to bolo pri každom pokuse nastoliť utópiu v reálnom živote.

Globalizácia je iba trik, iba zneužitie pojmu. Nakoniec čím iným ako zneužitím obsahov bola francúzska revolúcia so svojím „bratstvo, rovnosť, sloboda“ alebo marxisticko-leninská sociálna spravodlivosť či iný socialistický blud, tentoraz nacionálny, akým voviedol svet do nešťastia Hitler.

Ak sa však pozrieme na vec z odstupu a potom pod lupou, ukáže sa nám nielen ľubivé heslo na plagáte, nielen usmiata a napudrovaná tvár politika pred televíznou kamerou, ale aj postava v tieni. Prídeme na to, že zbraň síce vraždí, surovo, bezohľadne, no nie je vinná pištoľ či nôž sám osebe, ale ruka, ktorá ho držala, ba ešte viac - postava, ktorá je v momente vraždy zazichrovaná pred akýmkoľvek podozrením veľmi ďaleko od inkriminovaného miesta zločinu.

Postava v tieni si nakúpila celý arzenál zbraní - od úlisného, ľstivého jazyka cez dokonalé proporcie ženskej krásy až po bravurné iskenie intelektu. Má v zbrojnom sklade zbrane typu sláva, moc, peniaze, vzostup, vydierevanie, pád, ale aj smrť. Vie, pomocou koho a na koho ktorú zbraň namieriť a aj kam - jednému na srdce, inému na mozog, tretiemu na zmysly.

Keď som si nedávno len tak námatkovo prezrel zoznam kandidátov na prezidenta v susednej Českej republike, nevdojak mi napadlo, že postava v tieni si obliekla kostým kúzelníka. Postavila sa na scénu v čiernom fraku s bielym šálom a zabávala publikum - vyťahovala z klobúka kytičky, holuby aj zajace. A ľudia sa hrli. Hrli sa na smutnú hru, ktorú postava v tieni nazvala demokracia či priama voľba prezidenta. Až ich táto hra omrzí, kúzelník klobúk odloží a zoberie do svojich šikovných rúk karty alebo si pozve asistentku a nechá ju pred zrakmi divákov prepichnúť tureckou šabľou. Ktovie.

Dospelý divák, ak aj príde na predstavenie kúzelníka, dopredu si je vedomý, že ide iba o ilúziu. Kým v dôsledku politiky trpia a aj umierajú skutoční ľudia.

www.kultura-fb.sk

Banky manipulovali hlavnú európsku úrokovú sadzbu. Švajčiarska banka UBS zaplatí 1,5 miliardy dolárov, aby ukončila vyšetrenie manipulácií s kľúčovou úrokovou sadzbou, Trnkov podpis pri prevoze zatajujú, U.S. Steel môžu predať do konca roka, Brusel končí s vyšetrením Googlu, nezamestnanosť na Slovensku sa blíži k 14%, tajné spisy o Grécku ECB nezverejní, Nitra má vrátiť dotáciu na priemyselný park, Londýn chce vetovať sedemročný rozpočet Únie. Riaditeľ Deutsche Bank bol v centre podvodníkov.

To som uviedol nadpisy príspevkov v SME.

Kto je zato zodpovedný? Kde je naše poľnohospodárstvo, kde je náš chemický priemysel, kde je náš zbrojarský priemysel, kde je náš elektrotechnický priemysel? Kde je naše zdravotníctvo? V marci 2012 som išiel

Kto je za to zodpovedný?

s kolenom na Kramáre a lekár mi predpísal dva lieky za 38 eur. O tri dni som prišiel s opuchnutým členkom. Pomýlil si liek. Mal som ho zahodiť. Predpísal mi nový za 16 eur. Nezabral. Náhodou nebol v práci, a tak som išiel do susedných dverí. Ten lekár mi kázal zahodiť oba, lebo mi pokazia žalúdok. Farmaceuti zarobili, a ja som stratil.

Kto je zato zodpovedný?

Ja som bol zamestnaný od roku 1960 do 2010 a platil som si ako zodpovedný občan. Prečo máme bezdomovcov, prečo ekonomické bohatstvo neplynie k tým najbystrejším a tým, ktorí pracujú najtvrdšie? Prečo majú USA všetky tri bilancie rovnováhy

ekonomiky negatívne, teda v dlhoch? Prečo majú banky dlhy a štáty ich zachraňujú? Prečo sa na pracovných miestach, vrátane najvyšších štátnych úradníkov, nevyžaduje odbornosť a kvalifikácia (nielen u nás)?

Ozaj je už dosť tých neprijemných otázok. Ale prečo to má znižovať ľud tejto krajiny, zbadačený v porovnaní s Nemcami?

Kto je za to zodpovedný?

Mohol by som odpovedať jednoducho - politici. Nebola by to úplná pravda. Musím to trochu objasniť.

V rámci spoločnosti môžeme pozorovať príznaky a aj hroziace nebezpečenstvá. Už to voláme finanč-

ná kríza, ba najnovšie v USA vraj finančný útes. Ako to? Zabudli sme na roky 1929-1933? Bola kríza. Dnes je to viac. Došlo k narušeniu demokratických myšlienok, podstaty demokracie. A podmnožinou týchto myšlienok je nerešpektovanie ekonomických zákonov a novodobí ekonómovia (kontaminovaní) majú povrchné poznatky, hoci študovali na Západe. Volám to učená nevedomosť. A žiaľ, povrchnosť je zlá. Aj Michelangelo, keď maľoval Sixtínsku kaplnku, potreboval talent maliara, ale bol majstrom perspektívy

Kresby: Andrej Mišanek

obrazu, no hlavne vo výške na lešení v malom priestore musel vynaložiť veľkú fyzickú námahu. Aj ekonóm musí vynaložiť veľkú námahu, aby pochopil zákon ponuky peňazí, ktorý sa veľmi podobá na Ohmov zákon a ešte väčšiu námahu, ak chce odborne určiť hodnotu podielu dlhu na HDP (nie si ju vycucávať z prsta, ako sa stalo u nás). Jej vedecké určenie vyžaduje poznať diferenciálne rovnice, ktoré žiadajú derivácie a integrály. Tie sa tak ľahko nepochopia ako sčítanie či odčítanie. Voľakedy sa delenie chodilo učiť do Talianska. Derivácie a integrály žiadajú prebdiť noci, aby sme ich pochopili a vedeli použiť. Teda nielen naši deviatci majú mizerné znalosti z matematiky. Majú ich aj mnohí ekonómovia, a o politikoch už ani nehovorím. Zistujeme, že väčšina politikov je motivovaná finančnými (majetkovými) ziskami a vzrušením z možnosti byť pri moci. Námaha pochopiť ako funguje ekonomický systém, toto neprináša, a tak máme biedu prosperity na Slovensku, v EÚ a aj v USA. Aby sme teda pochopili, čo sa deje a prečo sa to deje, musíme sa vrátiť v ekonomických poznatkoch o viac ako 200 rokov a hlavne do roku 1936 a teórie Keynesa. Aj Friedman povedal: dnes sme všetci keynesiánci. Používame síce rovnaké slová ako Smith či Keynes, ale chápanie súčasných povrchných ekonómov sa zmenilo, nepochopili to. Nič nové. I. Kant povedal, že osvietenectvo „malo odvahu to vedieť“, myslíac na tú dobu. Teraz nám vyrástli lesy myšlienok interpretujúcich ekonomických veľikánov, žiaľ, úboho, mylne. Významy ekonomických pojmov sú vzdialené na hony od pôvodného, originálneho významu. Vznikli skomoleniny - rovná daň p. Sulíka a I. Mikloša.

Musím sa vrátiť k známemu J'accuse. Kto je zato zodpovedný?

JAROSLAV. HUSÁR

Pre mňa to bolo jedno z najdojímavejších prihlásení sa ku kresťanstvu, ktoré som počas desiatky rokov vôbec počul. Urobila ho domorodá Pakistančanka. Táto mladá osoba čítaním Biblie našla cestu z islamu do Katolíckej cirkvi. Kvôli odmietnutiu núteného manželstva zažila týranie, neslobodu, rodinný teror, ba aj vyhrážky smr-

Kresťanka napriek vyhrážkam smrťou

ťou. Teraz je z nej radostná, mladá atraktívna novokresťanka, aj keď ju musí pred moslimskou agresivitou chrániť polícia. Pápež a biskupi namiesto sústredenia sa na novú evanjelizáciu Európy mali by urobiť jednu vec: Sabatinu pozvať avypočuť si ju. V tej mladej osobe sa nachádza tá sila viery, ktorú Katolícka cirkev zúfale hľadá. Sabatina má vieru, ktorú môže rozdávať.

Vypočúť si opis jej životnej skúsenosti je naozaj bolestné. Ona zasa vie svoju situáciu pútavo a humorne opísať, napriek fanatizmu jej pôvodného náboženstva sa človek pri jej vyjadreniach dokáže aj zasmiať. K tomu treba ešte pridať jej bezchybnú nemčinu, a to musela prejsť z hornorakúskeho nárečia do spisovnej nemčiny.

Dcéra pakistanského „gastarbeitera“ a žeriavnika po skončení svojho detstva všetky školské ročníky až po maturitu absolvovala v Hornom Rakúsku. V Linzi táto vnučka mullaha (moslimský teológ) si musela veľa vytrpieť pod vplyvom kultúrneho dedičstva a náboženstva.

Zbadala, že na rozdiel od stanoviska koránu aj žena, ktorá sa previnila, zostáva zdravá a živá. Spozorovala, že na rozdiel od nich „neveriaci“ prežívajú svoj život oveľa úspešnejšie ako moslimovia. Zakúsila rovnoprávnosť ako samozrejmosť.

Jej pochybnosti a utrpenie v zdedenom náboženstve sa stupňovali, až keď jej vlastní rodičia ju počas dovolenky v Pakistane chceli svojvoľne zosobašit s bratrancom. Chceli tak urobiť bez toho, aby sa jej vôbec na to opýtali. Rodičia jej na nesúhlas odpovedali násilím, bičovaním a pakistanským násilným koránskym internátom (kde muž učiteľ mohol sedieť iba pred nepriehľadnou záclonou!). Ani týmto spôsobom Sabatinu nezlomili. Ba namiesto toho jej bojovná odvaha bola vlastne oživená. Bol to boj o slobodu - ktorú musela podstúpiť druhýkrát, keď konvertovala ku kresťanstvu. Rozhodujúci podnet jej dal na obrátenie spolužiak, evanjelik,

Máme naozaj čo oslavovať?

Rok 2013 bude rokom niekoľkých jubileí. Jedným z nich, ktoré si Európa pripomenie pravdepodobne s veľkou pompou, je 200. výročie Bitky národov pri Lipsku v októbri 1813 - teda ukončenie dobových napoleonských vojen v Európe. Lipsko bolo už len poslednou epizódou diktátora „ústupu zo slávy“, ktorý sa začal jeho katastrofálnou porážkou v Rusku rok predtým a prebiehal prakticky počas celého roka 1813. Je to ale naozaj dôvod na oslavu?

Napoleon Bonaparte, pôvodne jakobínsky dôstojník, urobil rýchlu vojenskú kariéru práve v dobe najhoršieho teroru v rokoch 1793-1794. Počas miernejšej vlády Direktória sa „vyznamenal“ prepadnutím Cirkevného štátu, spustošením pápežského Ríma a bezohľadným odvlečením pápeža Pia VI., osemdesiatročného starca, do francúzskej internácie (Keď pápež prosil zatýkajúceho dôstojníka, aby mu doprial vypustiť dušu v Ríme, dostalo sa mu hrubej odpovede: „To je predsa jedno, kde skapete.“, pozn. aut.). Toto brutálne násilie Napoleon zopakoval aj voči pápežovi Piovi VII., ktorý odmietol rozviazať jeho manželstvo so zákonitou manželkou Jozefinou a požeňovať cudzoložnému pomeru s rakúskou princeznou Máriou Lujzou. Je síce pravda, že po puči roku 1799 umožnil Katolíckej cirkvi po rokoch ilegality a krvavej perzekúcie opäť

verejnú pôsobenie, presadzoval však galikánske články z dôb Ľudovíta XIV., ktoré privádzali Cirkev do absolútneho područia štátu; čo opäť viedlo k ostrému konfliktu s pápežom Piom VII. Roku 1804 Napoleon pozval pápeža do Paríža za všeobecného predpokladu, že ho pápež korunuje za cisára. V skutočnosti však korunovácia prebiehala celkom inak. Pápež sa iba prizeral, ako si Napoleon triumfálne nasadzuje korunu na hlavu sám, čo znamenalo hlboké poníženie a pokorenie pontifika. Bonaparte vnímal Cirkev podľa ducha osvietenstva celkom pragmaticky ako „užitočnú“ inštitúciu na udržanie verejnej morálky. Inak sa netajil svojím ateizmom a obdivom k ideálom Francúzskej revolúcie (až vo vyhnanstve na ostrove sv. Heleny sa pred smrťou kajúčne vrátil do Cirkvi). Nezastavil sa pred krvavým prenasledovaním katolíkov, napr. v Španielsku, kde obyvateľstvo práve z náboženských dôvodov odmietlo okupáciu krajiny bezbožnými osvietenskými vojakmi. A rovnako plienil i cirkevné objekty, napr. kláštory v obsadenom Porýní.

Napoleonské vojny priniesli celej Európe nielen materiálne škody len kvôli ukojeniu ambícií slávybažného tyrana, ale zároveň i citelnú ujmu Katolíckej cirkvi. Všade, kam vstúpili čizmy jeho armády, hlásali Francúzi protikatolícke idey.

Zhubné myšlienky Francúzskej revolúcie tak prenikli do zvyšnej Európy práve na bodádoch Napoleonových vojakov. Znamenala teda porážka Napoleona obrat k lepšiemu?

Ani náhodou. Výrok pripisovaný Cicerovi, že „porazené Grécko premohlo Rím svojou filozofiou“ sa tu potvrdzuje snáď ešte s väčšmi, než v antike. Veď víťazné štáty protinapoleonskej koalície, ktoré sa združili do tzv. Svätej (i keď lepšie by bolo napísať „nesvätej“, či „hriechnej“) aliancie, podliehali vo väčšej alebo menšej miere rovnakej osvietenskej ideológii ako porazené Francúzsko! Protestantké Prusko, jeden z vedúcich štátov aliancie, sa smutne preslávilo svojimi protikatolíckymi zákonmi v manželských záležitostiach, ktoré priviedli za mreže obetavého obrancu katolíckej morálky, arcibiskupa von Droste-Vischeringa. Francúzsko sa za vlády Ľudovíta XVIII. vzdalo označenia „katolícka monarchia“ a vyhlásilo náboženskú slobodu v osvietenskom duchu. Hoci sa ku Katolíckej cirkvi hlásila väčšina Francúzov, katolicizmus bol postavený na rovnakú úroveň povedľa protestantizmu, judaizmu či ateizmu. Rakúsko, ďalší vedúci štát „Svätej“ aliancie, pokračovalo - i keď síce v umiernennejšej forme - v politickej linii osvietenského cisára Jozefa II., ktorý chcel katolicizmus zbaviť všetkého nadprirodzeného a

urobiť z Cirkvi iba kultúrno-výchovnú inštitúciu. Toto smerovanie viedlo k prenasledovaniu najväčšej duchovnej osobnosti súdobej monarchie - sv. Klementa Mariu Hofbauera, ktorý bol vypočúvaný tajnou políciou a dokonca na niekoľko hodín väznený kvôli obvineniu z „ultramontanizmu“.

Porážka Napoleona nezmenila nič na tom, že Európa sa z veľkej časti stala osvietenskou a akceptovala herézy Francúzskej revolúcie. Katolíci preto nemajú žiadny dôvod oslavovať výročie Bitky národov pri Lipsku roku 1813.

Prečo je dôležité si to pripomínať? Pretože k čomusi podobnému došlo po tzv. rozpade komunizmu roku 1989. Bolševická tyrania síce padla, jej ideály však pretrvali. Prostredníctvom neomarxizmu a jeho revolúcie roku 1968 získali dominujúce postavenie vo vyspelých krajinách západného sveta a v legislatíve presadili schválenie interrupcií, eutanázií, homosexuálnych manželstiev a ďalších nekalostí... Žeby sa opakovali dejiny? Nie - ale opakujú sa taktika satanských síl, ktoré chcú zničiť Kristovo kráľovstvo na zemi. A to nielen vo verejnej sfére, ale aj Jeho kráľovstvo v ľudských srdciach.

RADOMÍR MALÝ
Z češtiny preložila
Katarína Džunková

po jej návrate do Horného Rakúska. Daroval jej Bibliu. Tajne si ju pod posteľnou prikrývkou študovala. Spoznala lepšie obe knihy ako väčšina ľudí z oboch svetoznámych náboženstiev. Povnávanie ju zo dňa na deň, od jedného čítania k druhému viedlo k istote. Bolo by zdĺhavé opisovať všetky podrobnosti týrania, triky a klamstvá, ktorými ju rodina chcela priviesť na „správnu cestu“ a znovu nad ňou nadobudnúť kontrolu. Rovnako by bolo zdĺhavé opisovať všetky jej kroky, etapy jej úteku, ktoré ju konečne priviedli ku slobode.

Deprimujúce je, čo si zato najmä v Rakúsku zažila, hlavne medzi tými, od ktorých očakávala ochranu a pomoc: sociálni pracovníci ju vrátili k rodine, lebo ju považovali za pomýlenú na základe pubertálnych problémov a rodine hovorili o psychických problémoch a klamstvách. Učiteľ ju poslal s písomným oznámením k moslimským učiteľom náboženstva! Policajti mali názor, že by sa mala vrátiť k mohamedánskému náboženstvu a potom sa nebude musieť ničoho báť. Rakúskemu veľvyslancovi v Pakistane, ktorý napriek jej upozorneniu, že podpis bol sfalšovaný, tento fakt neprekážal na dokumente o manželstve. Ministerky Rauchová a Ferrerová, ktoré sa neskoršiezúčastnili spoločnej diskusie, prosili, aby sa o islame nehovorilo. Ba bola vedená proti nej špinavá kampaň v ilustrovanom časopise „News“. Istý kňaz dokonca zastával názor, že snáď aj Mohamed bol prorok, preto ho treba rešpektovať.

Ale ona ho nechcela, ani nemohla ho viac rešpektovať. Vedela porovnať: Ježiš odpustil hriešnici a cudzoložnici. Mohamed nariadil takú kameňovať - v islame je žena vinná vždy. Bibliu človek môže pochopiť a interpretovať. Korán sa musí bez pochopenia a naspamäť učiť.

Sabatina James: „Čítanie Bible bolo pre mňa ako Flash Mob“.

To všetko vyvrcholilo v štyroch prípadoch: konverzia, útek od rodiny, od všetkých pakistanských priateľov, prijatie nového priezviska, presťahovanie sa z Rakúska do Nemecka. Tam žije v tajnosti svoj azyl pod policajnou ochranou. Chcela najprv v Hamburgu študovať hudbu, ale prv než by spoznala svoje vlastné povolanie, založila pomocnú organizáciu, ktorá má pomáhať oslobodiť sa moslimským ženám od násilia.

Organizácia nesie názov „Sabatina e.v.“. Stala sa z nej pozoruhodná pomocná a ľudskoprávna organizácia, ktorá cieľavedome a konkrétne pomáha moslimským ženám proti násilnostiam, pri súdoch, po znásilneniach, proti nebezpečenstvu „čestnej“ smrti prostredníctvom mužského člena rodiny, proti domácejmu násiliu a pri úteku za slobodu. Toto všetko robí bez toho, aby požadovala obrátenia sa. Sabatina je oduševnená pre svoju vieru.

V Nemecku aj v Rakúsku sú tisíce moslimských žien, ktoré každoročne zažívajú rozličné hrozby. Naša spoločnosť, naše školy, autority, dobromyseľní ľudia sa krčovitne odvracajú na opačnú stranu (tu treba spomenúť, mimochodom, aj feministky).

ANDREAS UNTERBERGER
Kath.net/www.andreas-
unterberger.at
Preložil
Vojtech A. Zeman SDB

Vážení spoluobčania, žijeme na prahu spoločenských zmien, ktoré sme si želali. Nemali by sme však teraz odísť z námestia s pocitom, že je všetko urobené, pretože komunizmus, ktorý nás sužoval, padol. Nemali by sme čakať, že to nové, lepšie sa udržuje samovoľne. Treba hneď povedať, že dobro nie je stav, ale proces, ktorý sa udržuje pracne a namáhavo. Nasvedčujú tomu krízy a tragické udalosti dvadsiateho storočia, ktoré vznikli v prostredí demokracie. Tieto krízy dopadli hlavne na nás. Ale námaha za to stojí.

Musíme si na začiatok položiť otázku, či sme my Stredoeurópania, a osobitne my Slováci horší ako ľudia na Západe iba preto, že nám vládla zlá ideológia. To je dôležité, aby sme sa vedeli zaradiť v demokratickom svete, aby sme nečakali ako spoločenstvo bezradné, bez názoru, ktoré volá znova po tom, aby bolo niekam zaradené.

Túto ideológiu sme si nezvolili, bola nám najmä na Slovensku nanútená. Západná politika rozdelila Európu v Jalte. Ale ak spoločenské zmeny roku 1968 boli motivované zmyslom pre prirodzenú stránku ľudského života, boli ľudské, tak to bol výsledok toho, čoho sa fanaticí marxisti naozaj boja, a to, že v procese obvyčajného ľudského života, každodenných potrieb a povinností sa agresívne hrany marxizmu obrusujú až tak, že dochádza ku kvalitatívnej zmene. Život sa stáva prirodzenejší a bludná ideológia, ktorá sa nedá reformovať, stráca na reálnom vplyve, stáva sa formálna a rodí sa niečo nové. Tento rok 1968 je vysvedčením o tom, že nie sme horší ako ostatní západný svet, pretože sme odmietli ideály Veľkej októbrovej revolúcie, ktoré odmietali kresťanstvo. Nie sme horší ako ľudia Západu. To treba povedať. Nezavlnili sme si svoj osud, bola to konferencia na Jalte, ktorá rozdelila Európu. A mal by to byť Západ, ktorý by nám to mal vysvetliť, prípadne sa ospravedlniť.

Ak meškáme, tak iba v nejakých technológiách, ale nie vo svojej ľudskej kvalite, čo sme znova dokázali roku 1989. O svete nerozhodnú technológia, ale ľudské kvality, osobnosť. Komunizmus bol krízou osobnosti. Bola to ideológia, ktorá odmietla životný fundament. Tento základ už antika označila ako stav, kedy duša oživuje telo. K tomu kresťanstvo prinieslo završujúcu Dobrú zvesť. Z nej sme žili aj dobe totality.

Ale každé zlo, aj to totalitárne, z posledných štyridsiatich piatich rokov, musí mať obeť. Tie obeť tu boli a

doba, ktorá má prísť, by mala byť hodná týchto obetí. Totalitárne zlo podlamovalo iniciatívy, ale nie iniciatívu udržať si vedomie, že pravda vyzerá inak, ako ju totalita predstavovala. Rizikom je, že sa všetci stiahneme znova do súkromia a budeme čakať, že lepšie časy prídu samé. Že stratíme v totalite vytríbený cit rozlišovať ono pravé, životné, od nepravého, neživotného.

Normalizátorské obdobie po okupácii, po roku 1969, ktorá bola možná iba preto, lebo platila Jalta a jej dôsledky, ustálilo prax, ktorá môže zmarit príležitosti na slobodu. Táto prax sľubovala za ústupok a normalizovanie niečoho nenormálneho určité čiastkové dobro. Podarilo sa presadiť fede-

mienkach. Ochraňuje pred osobnostným rozpadom v dobe blahobytu.

Nie sme nesvojprávni. To treba zdôrazniť. A treba povedať, že obnova spoločnosti, to nemôžu byť iba zmeny vo vlastníckych vzťahoch. Vyvlastnené treba vrátiť, ako je povinnosť napraviť škody spôsobené násilím a krádežou. Treba obnoviť vlastníctvo aj súkromné. Ale to, čo treba obnoviť ako podmienku života, je iné - treba sa napojiť na pozitívny Zákon. Treba zosúladiť právne predpisy so zákonom morálnym a zákonom prirodzeným.

Bolo by chyba, ak by sa pod obnovou chápali iba zmenené vlastnícke vzťahy. Bol by to opačný proces ako roku 1948, kedy sa tvrdilo, že zmeniť vlastnícke vzťahy znamená vznik no-

participatívne vlastníctvo, podobne ako to urobili Nemci po druhej svetovej vojne, kedy sa zainteresovanie na vývoji umožnilo aj osobným drobným investovaním zamestnancov. Nie veľké majetkové konglomerácie posúvajú hospodársky vývoj, ale stredné a drobné podnikanie. Nerozbiejajme sa vzájomnou revnivosťou, ale spolupracujme, aby sme vedeli odolať tlakom zvonku.

Vážení spoluobčania, nemali by sme sedieť doma so založenými rukami a čakať, že opakom krízy, ktorú sme prežili na záver totality, bude raj na zemi a že nastúpi automaticky, sám od seba. Alebo si raj zamieňať za rýchle zbohatnutie. Spoliehať sa na šťastie v lotérii, na náhodu, na úsmevy osudu. Na tieto postupy sa spoliehajú zloději a devianti.

Spomeňme si, kríza totality bola sprevádzaná heroickým vzopätím spoločnosti, potom prišli iluzórne chválospevy, ako sme to zvládli, a potom nasledoval pád ako príležitost' pomenovať veci pravým menom.

Naša nádej je iba v tom, že nepustíme v tomto zápase o kritériá nášho vývoja, že nepodľahneme zlozvyku z totality normalizovať nenormálne. A že nebudeme chcieť za to vymeniť nejakú drobnosť jednoduchejšieho prežitia.

Mali by sme uznať svoju závislosť od Boha a že žiaden pokrok sa nemôže podariť mimo ľudského svedomia. Žime tak, aby sme sa mohli zveriť jeden druhému do jeho svedomia, až na to budeme odkázaní, a nie tak, že nás také chvíle znova zotročia.

Vážení spoluobčania, prajem Vám v novom roku veľa sily a nádeje pri rozvoji toho, čo minulý režim štyridsaťpäť rokov ukrýval, potláčal a čo sa nesmelo zúčastňovať verejného života - kresťanstva.

Môžeme položiť otázku, prečo o tom písať? Pretože pád komunizmu je pádom jedného svetového názoru a druhý sa nevytvoril. Ak by som mal svet personifikovať, dalo by sa povedať, že je to jedinec, ktorý nemá najlepšiu povahu a charakter, ale má silných, bohatých a vplyvných príbuzných. Pretrváva strach vyjadriť pred ním svoj svetonázor. Preto upadá kultúra dialógu. Stratili sa spoločné témy pre koalíciu a opozíciu. Nutnosť kultivovať svoj svetonázor vystriedalo pokrytectvo, úmysel skryť svoj svetonázor. Nešťastím je, že niet tých, ktorí by to tomuto svetu povedali. Politické strany, aj tie s kresťanským názvom, pred tento svet predstavujú s maskami alebo dokonca bez vlastnej tváre. Stredná Európa nemá tvár, vyzerá ako prázdna výkladná skriňa za bývalého režimu, ktorá sa nechá vyzdobiť tak, ako to svet od nej čaká. Pozorujeme zneistenie národov vo veciach vlastnej kultúry a riziko nekritického návratu k prežitým historickým formám. Spoločnosť žije vo svetonázorovom vákuu. Mať svetonázor znamená javiť sa ako zaostalý.

Poctivý svetonázor, to je aj poctivý dialóg. C. G. Jung napísal, že svetový názor je protipólom iba fyziologicky viazanej psychiky. Môžeme povedať, že bez jeho tvorenia v úsilí pomenovať veci a javy v dialógoch sa ľudská psychika znova bude viazať iba na biologické so všetkými dôsledkami deštruktívnej pudovosti, akú už pozorujeme. Západný človek nezvládol svoju túžbu po blahobyte a žil blahobyť nezmysluplne. Neostáva nám nič iné, iba znova začať žiť zmysluplne, aj keď to bude zo začiatku nepríjemné.

Inak nás zaplaví vlna veľmi nepríjemného a nezmysluplného.

STANISLAV HVOZDÍK

Čo malo zaznieť a nezaznelo

z úst ústavných činiteľov na prahu spoločenských zmien začiatkom deväťdesiatych rokov

ráciu, samostatnú cirkevnú provinciu, isté sociálne istoty. Ale ostalo vysvetľovanie človeka z biologického, z nižšieho. Vyššie sa vysvetľovalo z nižšieho, a to viedlo k úpadku. Rozvoj je možný iba vtedy, ak to nižšie odvodzujeme z vyššieho. Totalita tvrdila, že je viac ako človek a my sme poznali, že nie je, že rozkladá človeka, že to, čo je viac ako človek, je dobro zakotvené v kresťanstve. Je Boh, ako nám ho zjavuje kresťanstvo. Treba povedať, že totalita z nás urobila iba individuá, kusy, jedincov pre rôzne výpočty. A že teraz sa cítime znova osobami, kýmsi a čímsi nie vo vzťahu k materiálnemu, ale vo vzťahu k duchovnému. Za túto skúsenosť sme zodpovední.

Ani Západ a jeho politika nemá skúsenosť s prechodom z komunistickej totality k demokracii a môže sa na nás pozerať ako na nesvojprávnych. Nebolo by to spravodlivé. Pretože zvládnuté utrpenie, a my sme utrpenie zvládli, prispieva k zrelosti človeka. Podobne ako blahobyť treba zvládnuť, aby príjemné ostalo zmysluplné, a nie plné nezmyslu, ako to už v dejinách bolo pri každom zániku civilizácie.

Sme súčasťou civilizácie, ktorú by som nechcel vidieť rozpadáť sa. A preto sa máme právo spýtať, či západný človek zvládol podmienky svojho blahobytu. My sme dokázali, že nie je možné byť aj zmysluplné v časoch odporovania totalite. A pýtame sa, či blahobytný západný človek si udržal vzťah k zmysluplnému v podmienkach blahobytu!?

To, čo je zmysluplné, je zároveň univerzálne a chráni pred zúfalstvom v zlých pod-

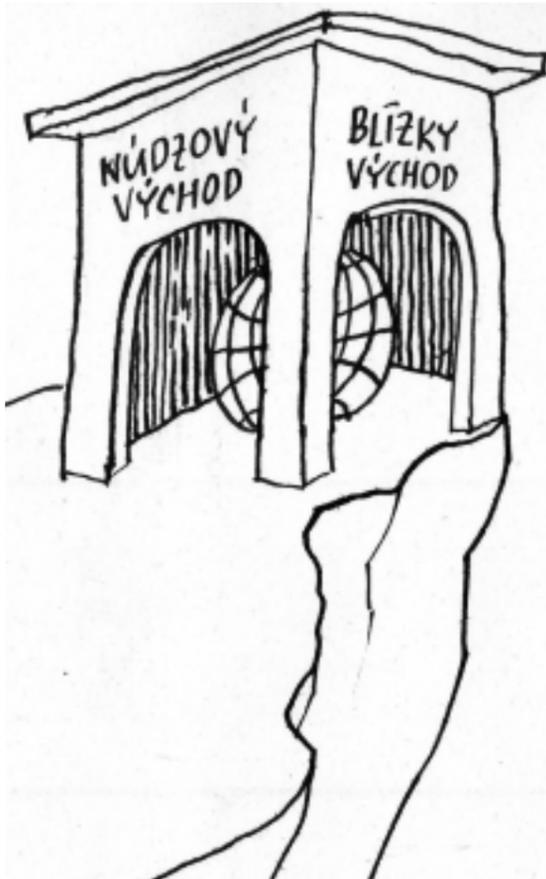
vého človeka, smerujúceho ku komunizmu cez kolektívne vlastníctvo. Rovnaký blud by bol, ak by sa chceli zmeniť iba vlastníckej vzťahy smerom k súkromnému vlastníctvu. Vlastníctvo nie je posvätné. Je potrebné, ale nie je posvätné. Veda hovorí, že je to kultúrna forma, ktorá vyzerá podľa toho, aké sú ľudské potreby. Ak sú ľudské potreby deformované, je aj vlastníctvo deformované. A to nechceme.

Rodina, výchova, religiozita, hodnotový svet, funkčné hodnoty sú dôležité. Sociálnosť, spolupráca, vzájomnosť a sŕaživosť predovšetkým sám so sebou.

Marxizmus tvrdil, že náboženstvo je mimo pokrok ľudstva. Aj Západ mal jednu revolúciu, ktorá nebola ešte korigovaná, francúzku, ktorá tak ako októbrový puč v Rusku postavila ideály tak, že vylučovali kresťanstvo a Boha. Prenasledovanie kresťanov počas nej je porovnateľné so zverstvami v podmienkach tzv. VOSR.

Môžu prísť zasa falošní proroci a ešte viac nám môže poškodiť zlozvyk z totality, zvlášť z politickej sféry, znova normalizovať falošného proroka a dúfať, že sa nám za to podarí vymeniť nejaké drobnejšie dobro. Toto môže rozložiť pluralitný systém. Môže vyvolať vznik neživotných koalícií, ktorých obhajobou pre nečinnosť a kompromisníctvo je potreba udržať koalíciu. A budeme robiť sebaopoškodujúce rozhodnutia.

Mali by sme objavovať samých seba ako príslušníkov stredoeurópskeho kultúrneho priestoru nie preto, aby sme sa izolovali, ale preto, aby sme sa nestali derivátmi prípadného neúčinného konfliktu západná Európa - východná Európa. Prežili sme kolektivismus a jeho neblahé dôsledky na človeka, individualizmus je druhý extrém. Kyvadlo spoločenského vývoja by sa nemalo prehupnúť na jeho krajnú stranu. Spoločenské zmeny roku 1989 boli možné iba v duchu lásky, priateľstva, sociálnosti. Každý iný motív by tieto zmeny prakticky vylúčil. Preto je najprv dôležité postaviť právny systém, právny poriadok na zmysle pre cnosť. Veď sudcom vo vyspelých krajinách hovorí ctihodnosť. Videli by sme etapy nášho vývoja takto: v prvom kroku obnova práva, zhodnotenie našich sociálnych, ekonomických možností a rizík, umožniť

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Dňa 29. augusta 1944 vypuklo povstanie, do ktorého sa dobrovoľne prihlásil aj Vrba. Dostal sa do partizánskej jednotky kapitána Milana Uhra. V dedine Lubina, kde býval Uher, dostal Vrba československú uniformu, zbraň a municiu. Koncom mája 1945 opustil armádu. V tom istom roku šiel do Prahy študovať chémiu a biochémiu. Počas povstania bol Vrba niekoľkokrát vyznamenaný. Ukončil štúdium a začal pracovať vo svojom vednom odbore. Roku 1958 dobrovoľne emigroval z Československa a pokračoval vo výskume v Izraeli, Veľkej Británii, v USA a v Kanade, kde sa natrvalo usadil.

Vrba spomína, že český historik Kárný (Historie osvětlimské zprávy Wetzlera a Vrby v: D. Toth (vyd.), DATEI, Banská Bystrica, 1992, str. 174.) argumentuje, že ani on ani Wetzler o pripravách vraždenia maďarských Židov nevedeli, lebo vo Wetzler-Vrbovej Správe sa to nespomína. Teda podľa Kárného o nastávajúcom vraždení maďarských Židov sa ani informovať nemohlo.

Kópia slovenského znenia sa podľa Vrba asi nezachovala a on si už presne nepamätá, či v nej bolo alebo nebolo varovanie pred blížiacim sa holocaustom maďarských Židov. Dobré si však pamätá, že v konečnom znení Správy naliehal na Krasnyanského, aby obsahovala aj holocaust, ktorý o krátky čas hrozí maďarským Židom. Ale Krasnyanski bol tej mienky, že Správa by mala obsahovať iba vraždy, ktoré sa už stali, aby obsahovala iba fakty a nebola „oslabená“ o „predpovede“ a „proroctvách“. Vrba si už nepamätá, či do konečnej verzie Správy sa presadila jeho alebo Krasnyanského mienka. Pamätá si však, že Krasnyanski ho uistil, že ako židovské, tak aj iné orgány budú okamžite informované o všetkých detailoch pripravovaného masového vraždenia maďarských Židov.

Podľa Vrba existujú nespochybniteľné dôkazy, že jeho a Wetzlerove detaily boli oznámené židovským orgánom na Slovensku a ich partnerom v Maďarsku. Čoskoro sa dostali aj židovským orgánom v západných krajinách, najmä do Švajčiarska. List rabína Weissmandela a Gizi Fleischmanna, ktorý napísali 22. mája 1944, štyri týždne po tom, ako Wetzler a Vrba a dva týždne predtým než Rosin a Mordowicz (6. júna) ušli z Osvienčimu, je toho jasným dôkazom. List rabína Weissmandela a Gizi Fleischmanna, napísaný na písacom stroji, obsahoval päť strán a do Švajčiarska bol zaslaný cez spoľahlivého kuriéra a originál do Bernu, do kancelárie He-Halus.

Tento list obsahuje všetky, aj tie najmenšie podrobnosti, týkajúce sa Osvienčimu ako aj nebezpečie, ktoré hrozí maďarským Židom. Vrba usudzuje, že tieto detaily mohli mať Weissmandel a Fleischmann len od nich.

Vrba najmä udivuje, že rabín Weissmandel, hoci žil v Bratislave, bol dobre informovaný o deportáciách Židov z Maďarska. V liste do Švajčiarska uviedol dokonca aj podrobné údaje ako napr., že deportácie začali východne od Tisy, denne bolo vyvezených 12 000 ľudí a v každom vagóne bolo 60 alebo viac osôb a každý vlak pozostával zo 45 vagónov. Z toho Vrba usudzuje, že židovské vedenie v Bratislave malo úzky kontakt s Budapešťou a informačné kanály museli dobre fungovať aj v odľahlých oblastiach Maďarska, hoci Židia už nemohli cestovať.

Vrba zazlieva židovským autoritám, že síce informovali svojich sprostredkovateľov vo Švajčiarsku o pripravách na deportácie a o priebehu samých deportácií, ale tí, ktorí mali byť prvoradovo informovaní, tí neboli. Ba práve naopak. Nacisti sa spriahli so židovskými Ústredňami, ktoré im vydávali mená a adresy Židov, ktorých potom takto pozabavili ich osobného majetku a títo bez najmen-

šieho oponovania alebo reptania nastupovali nič netušiac do vagónov.

Vrba priznáva, že jeho interpretácie holocaustu sa značne líšia najmä od interpretácií izraelských bádateľov, ktorí nešetria chválami na „záslužnú prácu“ rôznych Weissmandelov, Dr. Kastnerov a ďalších „vyjednávačov“. Podľa neho sú takéto a podobné interpretácie produktom vedcov, ktorí chcú okrášliť nielen židovskú budúcnosť, ale aj židovskú minulosť.

Weissmandelovou kontaktnou osobou v Maďarsku bol člen tamtojšej židovskej Ústredne Fülöp von

DARINA VERGESOVÁ

Kam viedol Tiso Slovákov

v rokoch 1939-1945?

Freudiger, zať zomrelého bratislavského rabína Akiba Schreiberera a odchovanec jednej slovenskej ješivy. V jednej správe Freudiger poznamenal, že 19. marca 1944, teda v ten deň, keď nemecké oddiely prekročili západnú časť maďarských hraníc, sa Eichmannovo „mimoriadne komando“ skontaktovalo s Ústredňou židovskej rady a rôznymi inými vplyvnými hodnosťármi. K dôstojníkom Eichmannovho štábu patrili aj Obersturmbannführer (podplukovník) Krumey, SS-Hauptsturmführer Hunsche, SS-Standartenführer Kurt Becher a už spomenutý Dieter Wisliceny. D. Wisliceny dokonca doručil Freudigerovi po hebrejsky napísaný list od rabína Weissmandela, v ktorom rabín svojmu priateľovi Freudigerovi oznámil, že „Wislicenému by mohli dôverovať“. Freudiger priznal, že pravidelne dostával listy od rabína Weissmandela z Bratislavy cez kuriéra maďarského vyslanectva, absolujúceho vzdialenosť Bratislava - Budapešť často nočným rýchlikom. Druhý májový týždeň 1944 dostal Freudiger od Weissmandela správu, že podľa informácií slovenského ministerstva dopravy slovenská vláda privolila prechod slovenským územím 310 000 maďarským Židom určených do Osvienčimu. Podľa Vrba, Weissmandel vedel nielen o Osvienčime, ale aj o špeciálnych pripravách na príchod a následné vraždenie Židov z Maďarska. Od spísania Vrbovej a Wetzlerovej Správy ubehli už predsa tri týždne! Freudiger to vraj potvrdzuje, keď píše, že informácie, ktoré dostal od rabína Weissmandela, obsahovali okrem udalostí, ktoré sa v Osvienčime už stali, aj informácie o pripravách týkajúcich sa maďarských Židov. Freudiger ďalej uvádza, že Ústredňa židovskej rady tieto informácie posielala ďalej, členom parlamentu, biskupom a dokonca aj Horthymu. Skutočnosťou však bolo, uvádza Vrba, že Židom určeným v čase od 15. mája do 7. júla 1944 na deportácie sa Vrbova-Wetzlerova Správa zatajila a práve títo ju mali najviac zapotreby.

V ďalšom opisuje Vrba augustový transport v roku 1944 s 1 800 Židmi z Maďarska, ktorý na príkaz Eichmanna nebol vypravený do Osvienčimu, ale do Švajčiarska. Tí, ktorí sa v tomto transporte nachádzali, nepatrili podľa Vrba očividne k chubobným maďarským Židom. Freudiger píše (Fülöp v. Freudiger, Five Months, v: Randolph L. Brahm (vyd.), The Tragedy of Hungarian Jewry. Essays, Documents, Depositions, New York 1986, str. 269), že SS zastúpená Kurtom Becherom obdržala za osobu v

transporte do Švajčiarska peňažnú hotovosť, devízy, 18 kg zlata, 180 karátové diamanty a 1000 alebo 2000 dolárov. Podľa Vrba urobil Eichmann s Weissmandelom a spol. vynikajúci „obchod“. Ťažko je vraj zistiť, či židovské rady samy od seba zamlčovali osud ľudí v Osvienčime, alebo to robili preto, aby zachránili malé množstvo privilegovaných Židov. Je však aj možné, že Eichmannovi sa vyplatilo, keď ani nie 2000 bohatých Židov alebo Židov s vplyvnými kontaktmi pustil do Švajčiarska a za to bol odmenený neznalosťou ostatných Židov o dianí v Osvienčime. Zrejme je, takto Vrba, že Židia nachádzajúci sa v spome-

Pravdepodobne, keď sa slovenskí a maďarskí Židia ocitli v nebezpečí, obracali sa o pomoc na sionistické vedenie (Dr. Kastner, Biss...) alebo na ortodoxných a rabinských vodcov (rabín Weissmandel, von Freudiger...), poznamenáva Vrba. Nacisti si boli toho vedomí, a preto si z týchto kruhov vytvorili „rokovacích“ partnerov. Že títo „vyjednávači“ a ich rodiny boli v skutočnosti iba biednym, aj keď dobrovoľným rukojemníctvom v rukách nacistov, bolo dôležitým prvkom celého „obchodovania“. Je zrejme, Židia boli presvedčení, že v prípade, ak by ich niečo hrozné očakávalo, o tom by ich Ústredne židovských rád informovalo. Neznalosť

nicu v Európe. Angličania prenechali celú záležitosť Američanom. Pentagon (John McCloy) obdržal štyri žiadosti o útok na trať vedúcu do Osvienčimu. McCloyovu odpoveď zaznamenal jeho zástupca slovami „Kill this!“ (Zabudni na to!) a na záchranu Židov sa nepodniklo nič! (Jörg Friedrich, Der Brand. Deutschland im Bombenkrieg 1940-1945, Propyläen 2002, S. 130)

Záverom by sa snáď mohlo ešte podotknúť, že izraelská odbojová organizácia Irgun Cwa'i Le' umi (medzi ktorej čelných predstaviteľov patrili vtedy i neskorší izraelský premiér Menachem Begin a Jicchak Šamir) ponúkla spoluprácu Nemeckej ríši. Obrátila sa na nacistické vedenie s nasledujúcou ponukou: „Evakuácia Židov z Európy je podmienkou vyriešenia židovskej otázky. To je možné iba usadením sa Židov z Európy v ich domovine, v Palestíne, a vytvorením židovského štátu v rámci jeho historických hraníc... Irgun(u) Cwa'i Le' umi je priazeň nemeckej ríšskej vlády voči sionistickým aktivitám a sionistickým emigračným plánom vcelku známa a je tej mienky, že:

1. Spoločné záujmy môžu existovať na jednej strane vytvorením nového usporiadania v Európe v súlade s plánmi Nemecka a na druhej strane s národnými aspiráciami židovského národa zastúpeného Irgun(om) Cwa'i Le' umi.

2. Obojstranná spolupráca medzi novým Nemeckom a obnoveným národným židovstvom by bola možná.

3. Zriadenie historického Židovského štátu na národnej a a totalitnej báze, zmluvne viazaného na Nemeckú ríšu, ktorého záujmy by na Blízkom Východe boli v budúcnosti zachované a upevnené. Pri splnení týchto troch podmienok by sa Irgun zwai Le' umi v Palestíne aktívne zapojil do boja na strane Nemecka...

(Na túto ponuku však Hitler neodpovedal. Po vojne sa našla kópia tohoto návrhu dohody medzi Irgun Cwa'i Le' umi a Treťou ríšou v archíve nemeckého veľvyslanectva v Ankare s dátumom 11. januára 1941. Teraz sa nachádza v Bundesarchiv(e) (Auswärtiges Amt, E 234158).

Ktovie, ako by sa to bolo skončilo, keby bol Hitler ponuku sionistickej organizácie prijal. Totiž koncentračný tábor v Osvienčime nebol pôvodne založený ako koncentračný tábor pre Židov, ale ako väznica pre politických väzňov poľského odboja (1940). Zo začiatku najväčšiu skupinu väzňov predstavovali členovia poľských strán a organizácií, inteligencia ako aj potenciálni predstavitelia poľského odboja.

(Pokračovanie z 1. strany)

Vo víre ovládanom siločiarami tiaz, s vyvrtnutými nohami, ako kamene sa rútime do útrobov pekla. Slnecné centrum ducha zastrelí jedovaté výpary chmätivosti, pokrivené špekulácie, krvavé papiere búrz od Amsterdamu, Londýna a New Yorku až po Tokio, Šanghaj, Tel Aviv či Moskvu. A finančné trhy sa považujú za srdce hospodárskeho i spoločenského systému. Temné srdce Mamony. A v ňom preludná hra vampírov. Prízraky nešťastia a hrôz. Rozpadávajúci sa svet.

Masívne vymývanie pamäti a varovanie mozgov je také úspešné, že už ani nerozpoznávame realitu, správu o nej a fikciu, skutočné, možné a dovolené, nerozlišujeme dobro a zlo, moc, silu a násilie, nevidíme hierarchiu hodnôt ľudského života, už sa ani nepýtame na jeho zmysel, nevnímame hranice šťastia a zúfalstva, hanby a bolesti, bolesti a radosti. A dobro, po ktorom ešte dokážeme túžiť, nám splynulo s vlastníctvom a peniazmi, ktoré je dovolené získavať aj na úkor iných, prefikanou špekuláciou, úžerou a podvodom vpísanými do samej litery zákona. Dezorientovaní, demoralizovaní, nekontrolujeme svoje správanie, podliehame absolutizovanej moci peňazí. Netúžime po spravodlivosti, ani po slobode, po kráse, pravde či dobre - to vyžaduje neúčinné úsilie ušľachtilej mysle a imaginácie, hlavy i srdca - chceme len mať právo mať peniaze, pretože tie sú v dnešnej mútnej dobe, v dobe bez práva a poctivosti, v dobe nadmieru plnej neistoty, privilegovaným prostriedkom univerzálnej moci. A pre ľudí práce, pre tých „s holými rukami“, pre celé zástupy tých „bez-mocných“ - vlastne, „politicky korektné“, pre ľud, démos, ten prameň všetkej moci v západných, dnes už len papierových podobách demokracie - sú prostriedkom získania „všetkých“ potrebných vecí: jedla, bytu, majetku, ale aj zdravia, sily, krásy, cti, spoločenského postavenia, slávy, ako aj rozmanitých vznešených i menej vznešených pôžitkov. A tak „mocní“ venujú všetku svoju myseľ a fantáziu úsiliu o zachovanie a upevnenie spoločenského poriadku, ktorý im dáva postavenie mocných. „Úspešní“ rozhojňujú svoj majetok a zabezpečujú si so zbožnou úctou všetky fетиše svojho úspechu. A „démos“ zbiera každý deň sily na uhájenie zamestnania, saturáciu potrieb, ak sa to podarí, aj kultúrnych.

V tomto prevrátenom svete sa teda dobrom stali peniaze. Tie však s dobrom nemajú nič spoločné, existujú iba ako kvantita, bezodná, nenásytná, no bez kvalitatívneho určenia. Hádám jediná ich hodnota spočíva v tom, že ich možno minúť. Alebo hromadiť? Ani v rámci hospodárskeho života nedisponujú žiadnou vlastnou hodnotou. Peniaze a financie sú sociálnymi fikciami. Ľudstvo ich vytvorilo na uľahčenie obchodu a výroby a tým aj investovania do zamestnanosti a vytvárania skutočných hodnôt. Ak sa peniaze a financie, ich distribúcia a toky neregulujú v zmysle tejto funkcie, potom ich úloha v spoločenskom živote a ekonomike nadobúda parazitný charakter. A politika zotročená despotickou mocou peňazí vedie vojnu proti človeku a ľudskému svetu.

V tradičnom hospodárstve sa bohatstvo a jeho miera neodvodzovali od vlastníckeho práva a v podstate neboli ziskom. Práve naopak, riadili sa nutnosťou útrat vlastnou každému sociálnemu postu. Distribučný princíp tohto hospodárskeho modelu vychádzal z úhrnu výdavkov (ktoré neprospevali iba jednotlivcovia, ale

umožňovali starať sa o spoločné dobro), zatiaľ čo v modernom svete, v kapitalizme vyplýva z príjmov. V tradičnom hospodárstve sa výroba riadila potrebami, v modernom kapitalizme je situácia opačná. Takéto prevrátenie vzťahu medzi bohatstvom a potrebou alebo túžbou sa v epoche moderny neustále prehľbuje. Ak v tradičnej spoločnosti človek najprv pocítil potrebu nejakej veci, prípadne zatúžil po nej a až potom si zaobstaral sumu potrebnú na jej dosiahnutie, tak v modernej spoločnosti najskôr zatúži po bohatstve či peniazoch, teda, v pravom zmysle, po prostriedku získavania vecí, ktorá uspokojuje potrebu. Toto prevrátenie sa ešte zosťruje neustálym zvyšovaním produkcie, ktorá však nerastie na základe zvýšenej potreby výrobku, ale s cieľom zvyšovania zisku, rastu majetku. Takže produkt sa prevrátil na prostriedok a majetok, bohatstvo alebo peniaze sa stali jediným cieľom. A monetaristická ekonomika našich čias túto pervertovanú situáciu vyhocuje do absurdna, keď sa už ani nevyrába reálny výrobok, ale virtuálny „produkt“ - výrobkom sa stávajú špekulatívne peniaze, cenné papiere a iné rozmanité finančné deriváty, ktoré sú prostriedkom obohacovania, vytvárania zisku, hromadenia „čistých“ peňazí.

Chorá myšlienka získavania peňazí z nečistých špekulatívnych finančných investícií a podfukov je v demoralizovanom svete globalizovanej chmätivosti samozrejmosťou. Na pokrytie svojich životných nákladov, ako aj na financovanie svojho dôchodku máme využívať rôzne poisťovacie spoločnosti, maklérske a investičné firmy alebo takzvané správčovské či iné „hedžové“ fondy a ďalšie pestro maskované finančné špekulácie a machinácie. Máme sa stať hazardnými hráčmi, slobodne voliť v kasíne sveta. Ale veď v takejto slobode, redukovanej na výber medzi možnosťami, by sa nepodarilo zasadiť ani strom, obrobiť pole, postarať sa o hory, lesy, lúky, rieky, moria a živé tvory v nich, z takéhoto myslenia sa nesformoval vzťah k svetu, v ktorom človek i spoločnosť nesie utrpenie, prekonáva morové rany, poznáva svoje limity, dopieva k radosti, pýta sa na mystérium života, cíti a vidí jeho svetlo. A nezrodil sa z neho ani priemysel, nevybudovala sa infraštruktúra, nezvýšila sa životná úroveň, nevytvoril sa všeobecný vzdelávací systém, nezrodilo sa umenie... Na to všetko nestačila abstraktná možnosť robiť to či ono, tu bolo potrebné „voliť“ život spolu s inými, uskutočniť a vytvoriť maximum dobra, ktorého sme schopní, teda niečo celkom iné ako „starať sa len o seba“, „myslieť iba na seba“, „nepotrebovať nikoho“, osamostatniť sa od ostatných, dosiahnuť dokonalosť v nezávislosti. Nestačilo len protischolastické, humanisticko-renesančné, rablaisovské „rob, čo chceš“, bolo treba pamätať aj na patristické pripomenutie Svätého Augustína z Komentára k listom Sv. Jána: Miluj a rob, čo chceš!

Skutočná, nesimulovaná ekonomia je osobitný modus tvorivo-prispôsobivého vzťahu človeka k prírode a spoločnosti, k prostrediu a svetu. Takouto kvalitou vzťahu k svetu nedisponujú zvieratá, a nadnes panujúce monetaristické teórie ju zasa nevidia

alebo nechcú vidieť. Prejavom tejto odlišnosti je blahodarný dopad duchovného rastu, ako aj vedeckého a technického pokroku na kultiváciu podmienok ľudského života na zemi a prehľbovanie schopností človeka ochraňovať a starať sa o stále väčšie územia zemského povrchu a o biosféru, ktorá sa na ňom vyvinula. Je však zrejme, že tento špecifický ľudský vzťah k svetu je nebol taký efektívny bez priaznivej koordinačnej sústavy medziľudských vzťahov. Až následkom vhodných mechanizmov sociálnych vzťahov možno efektívne riadiť výrobu a distribúciu hodnôt a tovarov - ktoré tu však nie sú vďaka finančným machináciám a tokom peňazí, ale vďaka transformačným zásahom človeka do prírody - a tak udržať a zlepšovať demografický vývoj populácie a komplexný rozvoj každej domácnosti a každej rodiny.

Svoju úlohu tu zohráva predovšetkým vedomie a pojem nielen užitočnosti, spoločného úžitku, ale i spoločného dobra a chápanie človeka ako bytosti, ktorá - ako živý obraz Boha - je obdarená potencialitou vzťahovať sa k celku sveta a pristupovať k jeho problémom a k otázkam života kreatívne. Kultúrne, spoločenské, politické a ekonomické inštitúcie, ktoré vyrástli z takéhoto filozofického pohľadu, mohli sa stať základom duchovného a civilizáčného rozvoja. Ten by nezvyšiel z hadieho obchodu s otrokmi, z vlastníctva zlata a peňazí, a už vôbec nie z obchodu s cennými papiermi a z machinácií so špekulatívnymi finančnými derivátmi či z ďalších, ešte vyberanejších simulakrálnych mystifikácií. I keď celý rad intelektuálnych „klubov“ tvrdí pravý opak.

Neovládli sme hada, naopak, on ovládol nás a nechali sme sa ním manipulovať. A tak narástol do globálnych rozmerov. A dnes sa tento globálny finančný systém, systém globalizovanej ľži a chmätivosti, ocitol v kolapse. Hoci centrum tohto otarasu možno lokalizovať do transatlantického regiónu Západu, pravdepodobne neexistuje na svete kút, ktorý by bol odolný voči tejto nákaze dezintegrácie. Ak nedôjde k radikálnej systémovej, politickej a hospodárskej zmene, rozmanité sociálne explózie a nasledujúci civilizačný úpadok povedú v priebehu niekoľkých desaťročí k drastickému poklesu počtu obyvateľstva na zemi. Už nie je žiadny rozdiel medzi dezintegráciou európskeho finančného systému a totálnym bankrotom bánk - vraj priveľkých na to, aby skrachovali! - spojených s jedovatými špekuláciami na svetových burzách. Spustila sa hyperinflácia globálnych rozmerov. Jej príznaky sa výrazne prejavili v USA v lete roku 2007, keď sa zablokovali trhy s finančnými derivátmi. Totižto takzvaná hypotekárna kríza bola v skutočnosti krízou špekulatívnych obchodov s derivátmi. Už vtedy by bolo riešením zatvoriť kasíno. To by však ohrozilo súčasný predátorský finančný systém. Preto si bankári zvolili cestu záchrany tohto systému, a to ďalšími derivátmi. Namiesto akceptovania svojich strát, vyrovnania sa s nimi jedným prehltnutím naprázdno a uvedenia svetového menového systému do procesu riadeného bankrotu, sa oligarchovia, bankári a vlády tých najmocnejších štátov ako ich vazali a hlásne trúby rozhodli hrať vabank. A

prehrali? Všetci sme prehrali. Padáme do priepasti. Od útesu k útesu ťahavé, falošné tóny fláut v tlamách potkanov.

Európska centrálna banka porušuje svoje základné princípy nakupovaním dlhopisov suverénnych štátov vo fakticky zbankrotovaných súkromných bankách a poisťovaciach spoločnostiach. Vedúci politici štátov EÚ prijímajú na rozmanitých ekonomických a politických summitoch uznesenia, ktoré sú v rozpore s vôľou občanov ich krajín, porušujú ústavy svojich štátov poskytovaním nelegálnych záruk súkromným megabankám, ochotne prislúhujú neslávnemu známému triumvirátu Európskej komisie, Európskej centrálnej banky a Medzinárodného menového fondu pri uvažovaní bezprecedentných restriktív a ťaživého strádania na suverénne štáty Európy a ničivo tak rozkladajú európske národy, ich ekonomiky a kultúry. Kto sa neskloní, toho zlomia. Diktatúra tejto „Trojky“ prejavuje stále viac črt tyranie a jej konanie je zradou tak jednotlivých európskych štátov, ako aj Európy. Európy ako sna, ako idey, ako projektu i ako diela. Diela nedokončeného, a vlastne abortovaného.

Národné banky štátov dávajú čisté peniaze súkromným bankám, a samy sa menia na insolventné „hedžové“ fondy, skrachované stávkové kancelárie, kasína s „rozbitým bankom“. Vymýšľajú sa „záchranné balíčky“, finančné injekcie, ktoré sa napokon ukážu ako ďalšie deriváty s pachom kyanidu. Vo svojom účinku sú práve také jedovaté, ako špinavé obchody, ktoré majú zachrániť. Fraška, ale vražedná. Banky sa zapájajú do nehorázných špekulácií, takmer nechajú vyletieť celý svet do povetria a potom žiadajú národné vlády, aby ich zachraňovali. Roztáča sa systém pekelných kruhov. Vlády si požičávajú peniaze na trhoch a použijú ich na záchrany týchto trhov. Injekcie naplnené peniazmi občanov vstreknú súkromným bankám, ktoré celú krízu spustili, aby potom banky poskytl ďalšie pôžičky vládám. Ale zisky si sprivatizujú banky a vlády prenesú ťarchu strát na plecia občanov. Po každom takomto kole dlhy narastajú, situácia sa zhoršuje a otvára sa ďalší kruh pekla.

Takéto „záchranné“ akcie sú vlastne len triky, ktoré využívajú kasínové techniky derivátových trhov na prevrátenie nesplateľných dlhov a udržiavanie zdanía života v mŕtvom systéme. Napokon, za „úspechom“ všetkých tých viac i menej sofistikovaných metód sa táj jediná, stará osvedčená korupcia. Aj na tej najvyššej úrovni štátu: za provízie rozpredať národné bohatstvo, nechať vyprázdňovať štátne pokladnice až kým nezivajú prázdnotou, vyčakať na správny okamih a naplniť ich cudzím „zlatom“, presnejšie dlhom, peniazmi a financiami už napustenými jedom, jedom zločinu, špekulácie a fikcie, ktorý sa tak krvným obehom štátu dostáva k jeho životne dôležitým orgánom. No povinnosťou každej národnej vlády v Európskej únii je, hádam ešte stále, zastaviť súkromné banky v ich manipuláciách s menou, v ich podvodoch, aby nemožli ďalej okrádať národy a ľud Európy. K tomu ich vyzýva aj hlas vlastnej duchovnej tradície v obraze vyčistenia chrámu, v ktorom Ježiš „vyhnal všetkých, ktorí predávali a kupovali v chráme, peňazomcom po-

prevracal stoly a predavačom holubíc lavice“. (Mt 21, 12)

Kruté a ničivé úsporné opatrenia uvalené na Grécko, ktoré sa nedobrovoľne stalo jedným z nástrojov útoku na európsku menu a Európu vôbec, sú len predzvestou toho, čo svetová plutokracia, oligarchovia, bankári a rôzni ďalší „dobrodinci“ s vazalskými vládnami plánujú pre celý svet. Osoby z týchto kruhov, s mocným politickým vplyvom, používajú hyperinfláciu ako efektívny nástroj deštrukcie hospodárstva a kultúry aj tých najvyspelejších štátov Západu. Práve v tomto čase sme svedkami zámerne vyvolanej hyperinflačnej vlny, ktorá zaplavuje západ západnej Európy, transatlantický sektor a šíri sa naprieč Atlantikom i Pacifikom až do Ázie a všade za sebou necháva len ruiny.

Podobne ničivé zámery sleduje zneužívanie environmentalistických tém. Ekologické hnutie svojimi pôvodnými zámermi nesleduje dajaké deštruktívne ciele. Naopak, zmysel tohto hnutia ako takého je pozitívny, no súčasné strany „zelených“, ako aj viaceré mimovládne organizácie ekologického zamerania konajú vzhľadom na politický kontext až hriechne krátkozrako, s nadmernou dávkou ignorancie. Akoby nechceli vidieť, že environmentálne problémy sú nerozlučne späté s veľkým komplexom spoločenských otázok. Pre túto svoju zrakovú poruchu sú neraz ovládnuté rôznymi záujmovými skupinami a premenené na „environmentalistické lobby“, ktoré sa upísali smrti a svojou politikou pracujú na premene človeka buď na beštii, alebo na vyhynutého tvora.

Viacerí z vplyvných „posunovačov“ svetovej politiky, napríklad niektoré kruhy britskej kráľovskej rodiny a jej okolia celkom nepokryte už niekoľko desaťročí požadujú radikálnu redukciu svetovej populácie z dnešných siedmich miliárd na jednu miliardu: „korunovaný“ vodca súčasného maltuzianizmu, prominent Svetového fondu života v divočine, princ Philip, vojvoda z Edinburghu, vyslovil želanie preveteliť sa do smrteľného vírusu a stať sa tak efektívnym príspevkom k redukcii počtu obyvateľov na zemi. - V trhlne svojho partikulárneho pohľadu na svet aristokrat našich čias nezrel univerzalitu, uvidel len svoje šťastie prevrátené na túžbu mať všetko, a teda ohrozené existenciou miliárd iných obyvateľov sveta ovládaných jeho vlastnou, už nie práve ušľachtilou vierou, vierou hrabivosti a chmätivosti. A tak cesta jennocitných ctiteľov kultu konzumu, pôžitku a zábavy učene a kultivovane privádza k uctievaniu kultu masového vyvražďovania.

Pod falošným heslom starostlivosti o životné prostredie sa celkom zámerne prehľbuje potravinová kríza. Už celé desaťročia sa nerozvíja infraštruktúra vodných a energetických sústav, dopravných a závlahových systémov, zariadení pre uskladnenie potravín, zanedbáva sa prevencia proti škodcom, nekultivuje sa pôda pre pestovanie potravinových plodín, celkom zámerne sa ničí úrodnosť pôdy. No človeku bola Zem s jej prírodou zverená, aby ju zaľudnil, obýval a aby sa o ňu staral, kultivoval ju a pretvoril na záhradu, nie na púšť, piesočnú či duchovnú.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

JASLIČKY

Svet okolo je len to, čo ja sám,
niekedy jasný, neraz plný temna.
Rozjasní sa, len čo ja zajasám
nad darmi, že sú a sú mnohé pre mňa.

Keď stratí všetko po zlej povodni,
o pokoj, ktorým pohrdol, deň žobre.
Je ako človek, Bohu podobný -
ak oľutuje hriech, smie uzrieť dobré.

Povodeň svetla tryská po svete
a rozpráva sa s každým pokolením.
Temna niet. Sú len krásy zastreté
slepotou srdca, na hriech ochoreným.

PRÍPITOK

Utekáme. No utekáme - pred čím?
Pred vlastným tieňom? Sami pred sebou?
Kam ujde oheň, čo sa čoraz väčším
plameňom chodí objať s pahrebou?

Rána sú chvosty - tisícoké, pávie,
no nijaké nič lepšie neveští.
Želám ti lásku, dostatok aj zdravie,
najviac však chápať zmysel bolesti.

HUDBA

Padá mi to a padá mi to stále
odkiaľsi zhora na hlavu a každý
deň ma to sladko oživuje, ale
tak, že ma kúsok po kúsok vraždí.

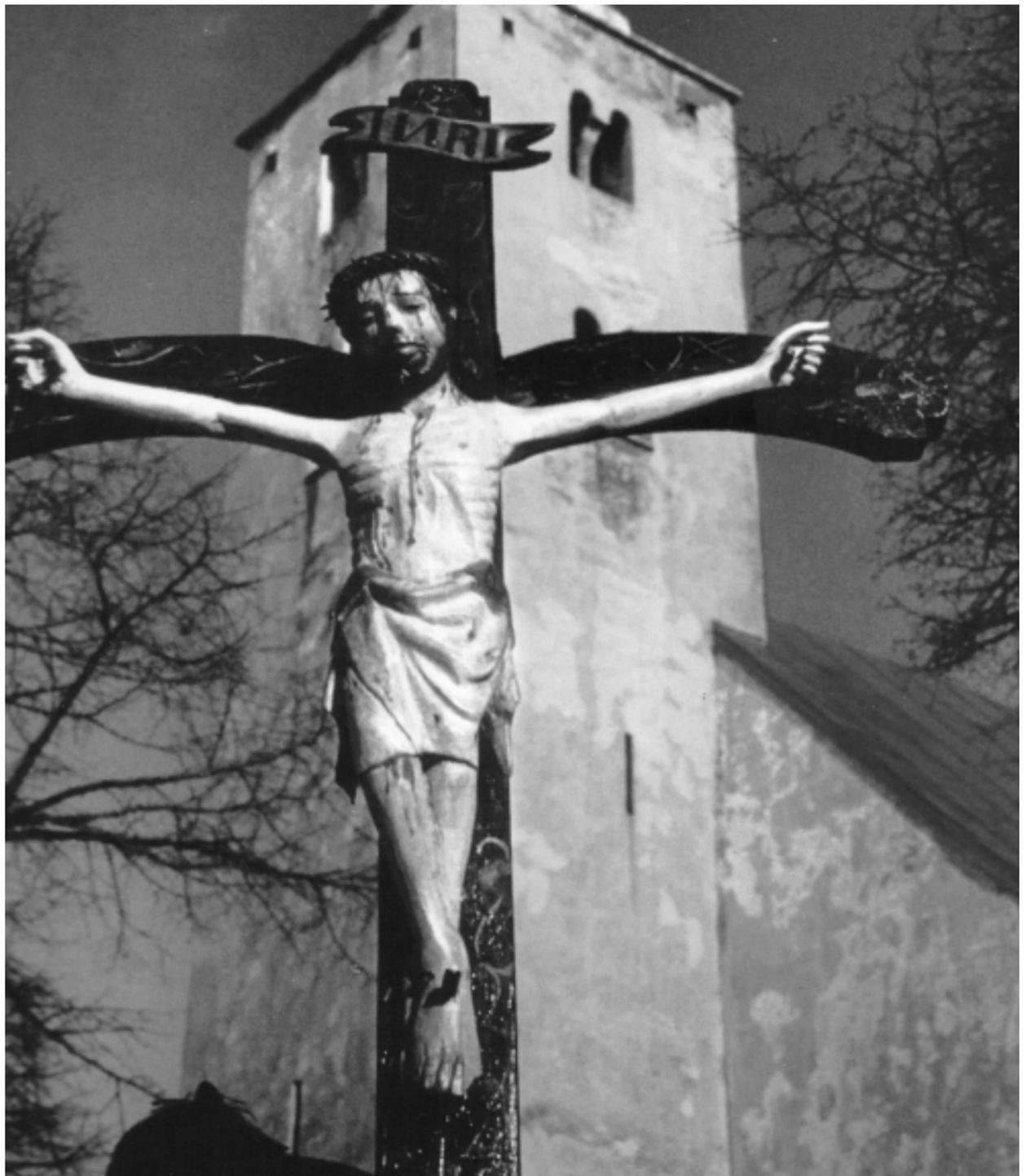
Od narodenia dodnes mi to padá
na temeno a prepadá sa hlbšie
než na dno - nie tam, nie tam, kde je zrada,
omnoho ďalej, do samotnej duše.

Padá to na mňa celé pokolenia
z nesmiernych výšok ako ťažké krídlo
a nežne ma to zráža na kolená,
aby ma vzalo za ruku a zdvihlo.

Padá to tak, že cítim triašku v krvi,
čo prelieva sa veky v našom rode
tak, že ja samý posledný som prvý
klas zo zrnka, čo odumrelo v pôde.
Od Adama to padá dni a noci,
vždy odznova to podpaľuje lesy
hlboko vo mne. Ale to ma ktosi
dôsledne vraždí. Až tak, že ma kriesi.

**ODKAZ
NA STOLE**

Ak odchádzaš,
len zhasni svetlo.
Nezhasínaj však,
čo ťa dobré stretlo.
Len čo zlé strašilo ťa v prítmí,
viac nezažínaj,
ale najskôr vypni.
A nezabudni zavrieť plyn
a stíš

TEODOR KRIŽKA

NON NOBIS DOMINE

na golieri vlas
a na vankúši plyš.
Nech nekričí,
že si nás pamätá
už trochu vyblednutá
tapeta.

A zamkni zvonku,
do schránky vhod' kľúče
aj od srdca,
ak chvíľu bilo prudšie.
Nezotieraj však dotyk svojich dlani
zo zrkadla,
nie, neobzri sa ani,
či nenechal si
neumytý riad.

Neváhaj však
a zostaň,
ak máš rád.

USPÁVANKA

Ako ti povedať,
že milujem ťa, Kriste,
keď moje srdce, moje ústa nie sú čisté -
drhnem si dušu, žmýkam ju a veším
na tvoje slnko.

Ty si zákon veciam
aj javom, čo sa dejú medzi nimi.
Ty si mi leto uprostred zlej zimy.

Zohrej ma, skrehnuté a hladné vtáča.
Zrníčka tvojej nádeje mi stačia.

Na konáriku zaspím
celkom sýty
istotou,

že tam,
kde sa ľúbia,
si ty.

SÚRNE

Ako je veru dobre len nám dvom -
načúvať tichu, ako dýcha krásu.
Niet času obkolesovať sa zlom!
Ved' zavše ani na lásku niet času.

Všetučko plynie, redne ako kosť
a láme sa a mrví, no a mizne.
Niet času na zlo! Ved' ho nie je dost'
ani len na to utíšenie žízne.

Sedím tu tebe pri nohách a spím
možno len ako odraz na sietnici.
Rád by som bol zlým, ba najhorším,
keby ste boli lepší, klebetníci.

Padnite na kolená, ako padá z nôh
každý, kto uzrie večnosť v kvapke rosy,
keď sa v nej práve kúpe nahý Boh.
Ved' ľudská duša najviac dá, keď prosí.

KRÍDLA

Z Kristovej svätej krvi narástli mi.
To jeho láska opiera sa o ne,
aby ich zdvihla nahor, na pastviny
nebies, kam vodí okrídlené kone.

Ach, kone! Sivé. Voľné. Osedlané
iskrením hviezd. A vierou takých bláznov,
ako som ja, ktorému zopla dlane
matkina vernosť s pokorou a bážňou.

Z Kristovej obety a svätej krvi
mám krídla ako znaky na ornáte.
Iskrenie hviezd, hľa, nežnou krásou drví
obilie na múku a plevy na odviatie.

BALADA O LABUTÍCH KRÍDLACH

Ďaleko kdesi, do najtmavších kútov
so svojou smrťou prepadá sa zem,
keď rastie stĺpec vzduchu pod labuťou.
Ožíva ľad a sneh. A vtedy viem,

a ak aj neviem, aspoň jasne tuším,
aj my sme labuť s párom perutí
nad týmto svetom, neraz takým vlčím,
a vzd'aluujeme sa tiež od smrti.

A neruší ma, že má život krutú
podobu, že smrť nehynie, len spí,
že nachádzam tú labuť zamrznutú
na rieke, kde ju roztrhajú psy.

Zamrzla v noci za priehradou, vzadu,
ďaleko od slávy. A čo je na tom, nech!
Ved' toľkokrát už ukázala ľadu,
že slobodná je, a on má svoj breh.

DOMOV

Sem úzkosť sveta ďaleko má.
Sem nedočiahnu ústa tiem.
Ten fliáčik zeme, kde som doma,
kde spočiniem, keď ustanem,

vezme mi iba smrť, to ucho,
ktorým Boh ľavu prevlečie
tak elegantne, jednoducho,
že sotva vzdychneš, človeče!

Ako keď prievan pozaháša
sviece, čo žiaria oddane,
s pokojom obleč do rubáša
to, čo tu po mne zostane.

Obleč ma prosto, do košele,
do tej, ktorú si vyšila
a pomodli sa, to je celé,
inak nech vládne idyla.

Pod hrušku, k plotu, tam ma polož.
Primiešaj môj prach do pôdy.
A na jeseň mi polož pod nôž
šiju, vždy prvú z úrody.

Zahryzni do mňa s veľkou chuťou.
Prijmi tú moju chudobu.
Neodmietni ma, nebuď krutou,
inak ma vtáky vyzobú

a rozvláčia ma po krajine.
Chcem ti tiecť v krvnom obehu
ako hlas vetra v okaríne,
nie ako ryba na brehu.

Budeš žiť znásobená dvoma.
Láska aj moja rodná zem.
Ten fliáčik prsti, kde som doma,
kde spočiniem, až ustanem.

FRAGMENTY Z BREVIÁRA

Sme služobníci diabla, jeho súložníci,
lezieme k nemu blížnym po chrbtici -
namiesto strmeňov im vrážaš dýku
pomedzi stavce, šteblík po šteblíku
stúpaš - kam? Na súd, na ten ozaj strašný,
keď stojíš pred Bohom
a Pánom ľudských vášní.

Čím čistejší si, tým viac cítiš viny
za seba, že sa iní stali zlými,
že niekto je nôž a niekto v mene Božom
zabije svojho bližneho tým nožom.
Že ozaj posledný je u Boha ten prvý,
i že sme nehodní
čo i len kvapky jeho krvi.

Pozeráš na toho, kto celé veky visí
na kríži, tiež svet zachraňoval by si,
no, dobrý človeče, zachráň aspoň seba,
zachrániš kúsok ľudstva, kúsok neba
prinesieš na zem, chorú čoraz väčšmi.
Príď, Pane dobrý, príď!
A dušu lieč mi!

Sme súložníci diabla, jeho služobníci.
Svet trvá, lebo Kristus na Golgote visí
a vedľa neho visia ďalší dvaja,
len jeden z nich sa ozaj z duše kajá.
O nič viac neprosím, len nech sa kajúcnica
duša vždy spamätá a k Bohu obráti sa,

ako sa obracia kvet slnečnice v poli
za svojim slnkom, ako láska kvôli
láske sa daríva a vystupuje na kríž.
Čo aj spíš v prachom zapadnutej tóni,
vojačik z cínu na slamenom koni,
si obraz toho, koho miluješ
a komu patriš!

Príď, Pane dobrý, príď! A dušu lieč mi!
Daruj mi život, ale dočasný nie - večný.
Podaj chlieb hladným, pokrývku daj holým.
Príď, už príď, ved' sám seba hrozne bolím
bez teba, keď sa vzdialim na minútku
od blaženosti v tebe
k svojmu smútku.

Dňa 27. 12. 2012 uplynulo dvadsať rokov od smrti učiteľa, politika, redaktora, historika a publicistu Pavla Čarnogurského, a 22. januára 2013 zas 105 rokov od jeho narodenia v Malej Frankovej. Pre tieto dôvody by som chcel upriamiť pozornosť na túto významnú osobnosť. Zvlášť by som sa chcel zamerať na jeho pedagogickú činnosť a pedagogický odkaz, ktorý je aktuálny aj dnes.

Pavol Čarnogurský začal svoju profesijnú kariéru ako učiteľ. Súbežne so statusom pedagóga sa prejavoval ako publicista, neskôr sa stal politikom, od roku 1953 musel prejsť do robotníckeho povolania a na sklonku života sa venoval historiografii. Každú činnosť vykonával s láskou, lebo veril, že tým slúži Bohu a národu.

PEDAGÓG

„Je vhodné, aby každý náboženský citiaci učiteľ oprel svoju prácu o poznanie, že nekoná len dobro svojmu presvedčeniu, náboženskej povinnosti, národu, ale v prvom rade štátu a jeho demokratickému zriadeniu.“

Pavol Čarnogurský

Učiteľskej profesii sa začal P. Čarnogurský venovať v roku 1928 vo svojej rodnej obci Malá Franková, ale od prvých rokov učiteľovania chcel ísť bližšie k Bratislave, kde by mohol dokončiť štúdium práva na novozaloženej Slovenskej (dnešnej Komenského) univerzite. Po dvoch rokoch pôsobenia v dedínskej ľudovej škole sa mu podarilo dostať na lukratívnejšie učiteľské miesto vo Vajnorochoch (dnes časť Bratislavy) na Rímskokatolícku ľudovú školu, kde pôsobil ako pedagóg osem rokov. Učiteľskú profesiu musel zanechať, pretože v decembri roku 1938 bol zvolený za poslanca Snemu Slovenskej krajiny a za katedru sa už nikdy nevrátil.

Ako učiteľ vynikal veľkým entuziazmom a láskou. Zapájal sa do mnohých pedagogických aktivít v školách či mimo nich a žiaci si ho veľmi obľúbili. Niektorí k nemu chodili, keď si nevedeli poradiť s dajakým problémom a s niekoľkými udržiaval písomný kontakt až do svojej smrti.

V čase svojho pedagogického pôsobenia sa angažoval aj v národovedeckých osvetových aktivitách. V roku 1935 sa stal generálnym tajomníkom Združenia katolíckej mládeže a rok predtým založil so svojim kolegom Š. Repaským Oddiel katolíckych skautov.

MALÁ FRANKOVÁ

Prázdniny v roku 1928 trávil začínajúci učiteľ P. Čarnogurský v rodnej Malej Frankovej. V tom čase bola v obci zlá situácia, lebo nebolo učiteľa na tunajšej rímskokatolíckej škole. P. Čarnogurského oslovila delegácia z obce: „Paľko, veď vy ste učiteľ, a my chceme mať „svojego chovu“ učiteľa. Zostaňte v dedine.“ Nemohol sa záväzne prisľúbiť, pretože už bol študentom práva na Karlovej univerzite v Prahe. V rozhodnutí mu pomohol pán farár: „Paľko, však tu môžete učiť a do Prahy chodiť na skúšky.“ V tých rokoch takto študoval veľa poslucháčov, ktorí sa museli zapísať na príslušnej fakulte a potom robiť semestrálne skúšky.

Takto sa Pavol prihlásil za učiteľa do rímskokatolíckej školy v Malej Frankovej, kde sa zišla školská stolica a jednohlasne ho zvolila s nástupom do školského roka 1928/1929.

P. Čarnogurský usilovne vypracoval základnú pedagogickú dokumentáciu, zadovážil učebné pomôcky a zaktivoval rodákov do opravy školskej budovy. V mimovyučovacom čase bolo jeho povinnosťou starať sa o dospelú mládež, ktorá bola sčasti negra-

motná, preto organizoval pravidelné prednáškové kurzy. Bol iniciátorom dedínskej kultúrno-výchovnej práce, najmä osvetu a divadla. Vo frankovskej škole pôsobil dva roky. Na svoju rodnú školu, na rodákov a prvé učiteľské miesto nikdy nezabudol. Ako poslanec Snemu Slovenskej republiky napr. daroval škole v školskom roku 1942/1943 školské pomôcky a inú materiálnu pomoc.

VAJNORY

V roku 1930, krátko pred štátnymi skúškami, bol P. Čarnogurský zo štúdia na Karlovej univerzite v Prahe vylúčený z politických dôvodov, preto chcel v štúdiu pokračovať na Slovenskej univerzite v Bratislave. Chcel odísť z Malej Frankovej a zamestnať sa v blízkosti Bratislavy.

Pavlov kamarát farár Podolský ho upozornil na uprázdnené miesto v katolíckej škole v Závode pri Malackách. Podal žiadosť a školská stolica ho jednohlasne zvolila za učiteľa. Ubytovanie si našiel na fare u pána dekana, ktorý mu zdôraznil, že bude jeho „skorokaplánom“, čo sa mu pozdávalo, lebo už vtedy sa zaoberal myšlienkou práce s mládežou v kresťanskom duchu. Farár Podolský ale opäť upozornil P. Čarnogurského na voľné učiteľské miesto vo Vajnorochoch. Podolský zdôraznil, že správcom tamojšej školy je V. Horák, okresný predseda HSLS, preto by mu bolo prospelo, ak by mal odporúčanie od A. Hlinku. P. Čarnogurský A. Hlinku poznal, pretože rečnil na jeho predvolebných zhrómazdeniach. A. Hlinka mu požadované odporúčanie napísal.

P. Čarnogurský koncom augusta 1930 prišiel do Vajnora a odovzdal V. Horákovi odporúčanie, ktorý povedal: „... uchádzačov je veľa, ale vy sa mi pozdávate, keďže ste taký mladý červenolící goral.“ Zvolal školskú radu, ktorá zvolila P. Čarnogurského za učiteľa.

Na rímskokatolíckej ľudovej škole vo Vajnorochoch vyučoval osem rokov. Učil vyššie ročníky a mládeži sa venoval aj v mimoškolských aktivitách. Vo Vajnorochoch si našiel aj svoju životnú lásku - Kristínku, s ktorou sa oženil 11. augusta 1932 vo Vajnorskom kostole a sobášil ich jeho brat kňaz ThDr. Ján Čarnogurský. S Kristínou rod. Fašungovou vychovali päť detí Ivana, Oľgu, Máriu, Jána a Pavla.

ODKAZ P. ČARNOGURSKÉHO AKO PEDAGÓGA

Základné črty Čarnogurského pedagogického pôsobenia či myslenia by sme mohli zhrnúť do nasledovných bodov:

1. Počas krátkeho osemročného pôsobenia v učiteľskej profesii sa P. Čarnogurský vyprofiloval na jedného z najzaujímavejších obhajcov katolíckeho školstva a učiteľstva. Bol katolíckym pedagógom, pre ktorého otázky výchovy a vzdelávania detí a mládeže boli alfou a omegou. Svoje pedagogické schopnosti realizoval pri stavovskom organizovaní katolíckej mládeže, pri skautingu i počas pôsobenia v Malej Frankovej i vo Vajnorochoch. Rodičov a žiakov utvrdzoval vo významne vzdelania a podporoval ich v štúdiu, aby sa rozrastala slovenská inteligencia. Ako učiteľ v Malej Frankovej vplýval na deti a mládež aj v mimoškolskom čase zakladaním rôznych krúžkov či diskusií. Okrem toho sa v obci venoval aj úradným záležitosťami, pri ktorých bol nápomocný všetkým obyvateľom. Vo Vajnorochoch sa venoval mládeži aj po skončení jej po-

stredie zohráva významnú úlohu. P. Čarnogurský vytváral pre svojich zverencov nielen edukačné zázemie, ale snažil sa im byť aj rodinou, žil to, čo učil, a tak významne zasiahol do života mnohých žiakov.

2. Pavol Čarnogurský bol veľkým filantropom, čo sa pozitívne prejavilo aj v jeho pedagogickom myslení. Vo svojich prejavoch i publikáciách orientovaných na školstvo a edukáciu sa sústreďoval najmä na pozdvihnutie gramotnosti slovenského ľudu. Ohradil sa voči tým metódam a praktikám v slovenskom školstve, o ktorých bol presvedčený, že nie sú prospešné pre pozitívny vývin žiaka. Ako príklad môžeme uviesť článok „Máme pripustiť do školy predvojenskú výchovu?“, v ktorom kriticky zhodnotil tendencie zavádzať predvojenskú výchovu do škôl, vďaka ktorej by sa mohol narušiť zdravý, najmä duševný vývin dieťaťa.

Čarnogurský bol presvedčený, že k pozdvihnutiu v z e l a n o s t n e j úrovne obyvateľstva sú potrební erudovaní a formovaní pedagógovia, preto sa pozitívne stavil k novelizačným impulzom pražskej vlády, ktorá sa orientovala na rozširovanie spôsobilosti a vzdelanosti učiteľov. Apeloval na učiteľov, aby boli aktívnejší a aby ich hlavným podnetom bol idealizmus a nie utilitarizmus. Bol presvedčený, že škola musí nielen vzdelávať, ale hlavne vychovávať, preto nabádal pedagógov, aby sa zúčastňovali zjazdov katolíckych učiteľov či exercícií, prostredníctvom ktorých by sa formovala aj ich duchovná stránka. „Učiteľstvo je, aspoň ideálne by malo byť lekárom spoločnosti a ako také by malo byť imunizované od všeobecnej nákazy spoločenskej, lebo je tragédiou nielen jeho, ale aj spoločnosti, ak samo učiteľstvo infikuje súčasnými duševnými

chorobami to, čo sa najľahšie nakazí: dieťa. Ak si je škola vedomá nezdravých javov doby, musí si postaviť pred oči starú pravdu: Medice, cura te ipsum! Lekáru, lieč najprv seba! - až potom prejdí na svojich pacientov.“

3. Pedagogické idey učiteľa P. Čarnogurského boli často progresívne, o čom svedčí aj jeho záujem o zavedenie školského rozhlasu do edukácie. Pre ilustráciu uvedieme skutočnosť, že rozhlas, resp. rádio bolo v 30. rokoch minulého storočia moderným výtvarným technickým porovnateľným s dnešným internetom. Vzhľadom na to boli snahy P. Čarnogurského o integráciu rozhlasu do vyučovacieho procesu ako modernej didaktickej pomôcky pozoruhodné. Podobne to bolo so vznikom školských knižníc, ktoré mali podľa neho tvoriť základ vzdelávania detí a mládeže. Bol zástancom myšlienky, ktorá sa riadila heslom: „Kto veľa číta, veľa vie a tým sa stáva múdrejším“.

Čarnogurský ako prezieravý učiteľ vnímal značný deficit učebníc, najmä

katolíckych, a tak často vyzýval vydavateľstvo Spolku sv. Vojtecha a katolíckych intelektuálov na čele s cirkevnou hierarchiou, aby neobchádzali daný problém. Tiež sa často zamýšľal nad skvalitnením vzdelávania, o čom svedčia jeho mnohé štúdie, ktorými sa pokúšal vzbudiť odbornú diskusiu, čo sa mu vo veľkej miere darilo. Za takúto odbornú diskusiu môžeme považovať diskusiu o nahradení žiackej čítanky detským časopisom, prostredníctvom ktorého by sa docielila značná motivácia žiakov k čítaniu, pretože „časopis drží všetky deti napäté...“

Ako sme už vyššie uviedli, Čarnogurský veril, že výchova je dôležitejšia než vzdelanie, preto jeho snahy viedli k aplikovaniu ideí katolíckej akcie do školského či mimoškolského priestoru. Myšlienky katolíckej akcie komplexne presiakli jeho osobnosť, pretože pri každej príležitosti vyzdvihoval ich význam a snažil sa ich uplatniť v praxi - v Združení katolíckej mládeže, v skautingu či v jeho aktívnej mimoškolskej činnosti. „Učiteľská práca mimo školy zapadá dnes do epochy života cirkvi, ktorej základným rysom je katolícka akcia. Rozumieť zmyslu a cieľu tejto modernej formy náboženskej práce znamená rozumieť činnej spolupráci na diele Boha a Ježiša Krista v ľudstve a túto spoluprácu činne vykonávať. To je jediný spôsob, ktorým možno ochrániť túto božskú ustanovizeň proti kolektívnemu odboju, aký sa vzbúril v tejto kvasovej dobe.“

4. Medzi pozitívne atribúty P. Čarnogurského môžeme zaradiť patriotizmus, ktorý sa prejavoval v každej sfére jeho spoločenského účinkovania. V rámci pedagogiky sa pokúšal popri kresťanskej výchove vzbudzovať v žiakoch lásku k svojmu slovenskému národu, preto za nevyhnutný prvok školskej edukácie považoval práve národnú výchovu, vďaka ktorej mládež získa nové spoločenské hodnoty i „osvoji si formy založené na spolupráci, na dobrovoľnom podrobení sa vedeniu, na vypätí všetkých síl v práci, ktorá bude individuálnou potrebou a súčasne kolektívnym úžitkom. Toto je zmysel národnej výchovy v slovenskej škole.“ Kvôli tomuto úsiliu bol často označovaný za separatistu či kolaboranta.

5. Pavol Čarnogurský si uvedomoval, že ak katolícke školstvo má byť konkurencie schopné a vnútorne vyvážené, musí operovať profesionálnosťou a odbornosťou, musí byť právne i organizačne ošetrené a tento deficit slovenského školstva často kritizoval. Za vzor pokladal organizáciu katolíckeho školstva v Nemecku či Holandsku, kde katolícke školstvo zastávalo primerané miesto a bolo právne a organizačne dostatočne podkuté. Za absurdné a irelevantné považoval tie snahy a tendencie, ktoré boli založené na diskriminácii cirkevného školstva a učiteľstva. Proti týmto zámerom vehementne vystupoval, čo ústilo do rôznych polemických sporov s neveriacimi pedagógmi.

6. Pedagogický prínos P. Čarnogurského bol evidentný. V ťažkom období po maďarizácii, keď sa slovenské školstvo spamätávalo z iredentistických tendencií a spoločensko-politická situácia nebola najpriaznivejšia, sa prejavil ako progresívny pedagóg, ktorého návrhy boli často priekopnícke. Katolícke presvedčenie bolo jeho oporným stĺpom, vďaka ktorému, ak si to situácia vyžadovala, vedel pozdvihnúť varovný prst či ponúknuť iné kvalitnejšie riešenia a alternatívy. Zveľadovanie cirkevného školstva na území Slovenska sa stalo jeho primárnym cieľom, ktorému podriaďoval všetky svoje úmysly.

Pedagogický profil Pavla Čarnogurského

Pavol Čarnogurský, január 1980

vinnej školskej dochádzky pri zakladaní spevokolov či nacvičovaní rôznych divadelných hier, s ktorými vystupovali nielen doma, ale aj v zahraničí - v Poľsku, na eucharistických kongresoch vo Viedni i v Budapešti.

P. Čarnogurského môžeme uvádzať ako vzor pre dnešných katolíckych pedagógov, ktorým často chýba jeho povestný idealizmus. Každý pedagóg, najmä katolícky, si musí uvedomiť, že jeho pedagogická činnosť má zasiahnuť aj mimoškolský čas, ktorý je pri dnešnej výchove azda najdôležitejší. Učiteľia by sa mali zapájať do rôznych mimoškolských aktivít a na žiakov i okolie by mali vplývať pozitívnym príkladom. Nesmú sa ľakať trendových liberálnych protikatolíckych tendencií dnešných čias, ale musia úctivo hájiť kresťanský svetonázor, a ak je potrebné, racionálne sa ohraďiť. Tiež sa majú pokúšať o zdokonaľovanie edukácie a výchovy detí a mládeže. Učiteľské pôsobenie by sa malo odohrávať v interakcii učiteľ - žiak - rodič, nakoľko rodinné pro-

Pôvod slova kronika treba hľadať v gréckom jazyku. Odvodzuje sa z termínov chronos = čas a chronika = dejepisné knihy, príp. udalosti v časovom poradí. Rímska civilizácia napodobňujúca všetko grécke, absorbovala aj grécku terminológiu, vrátane výrazu chronika. V latinčine sa tento výraz používal v dvoch podobách. Buď pôvodný grécky termín transcribovaný do latinčiny ako chronica alebo latinizovaný v podobe cronica. Latinský odkaz, cez stredoveké premostenie, je citeľný do dnešných čias v mnohých európskych jazykoch. Tie prebrali z latinčiny aj slovo kronika, buď v

jednej alebo druhej podobe. Z chronicy odvodzujú svoje dnešné pomenovania angličtina ako chronicle a francúzština chronique. Taktiež moderná nemčina používa výraz Chronik, avšak v jej nárečiach sa môžeme stretnúť aj s druhou formou prebratou z latinského jazyka, teda Kronik, Kronike. Podobne aj súčasná ruština sa prikláňa k pôvodne gréckemu termínu chronika, ale v minulosti sa používalo aj označenie kronika. Naopak slovenčina vykazuje opačné tendencie. V písomných prameňoch pochádzajúcich zo 17. a 18. storočia sú doložené ešte obe označenia, kronika aj chronika. Neskôr sa zaužíval iba pojem kronika. V modernej srbsčine a chorváčtine sa vyskytujú obe znenia, t. z. kronika i hronika. Rovnako ako slovenský jazyk prebrali latinizovanú podobu cronica čeština a poľština ako kronika, či maďarčina krónika. Z románskych jazykov tiež španielčina a portugalčina používajú slovo crónica.

V súčasnej dobe sa termínu kronika prisudzuje niekoľko významov a definícií. V monografiách, štúdiách, zborníkoch, slovníkoch či encyklopédiách sa možno dočítať rôzne definície, či vymedzenia problematiky ohľadom toho, čo vlastne kronika je a čo by malo byť jej predmetom záujmu. Poďme si teda zsumarizovať informácie.

Vo všeobecnosti je kronika podrobnejším opisom udalostí, dejov, zväčša bezprostredne po nich.

V užšom slova zmysle ide o osobitný druh prevažne stre-

dovekého naračného prameňa. Je písaný najmä prózou, ale môže byť koncipovaný aj vo veršoch. Vyznačuje sa, viac-menej, chronologickým radením historických udalostí, väčšinou bez úsilia preniknúť k hlbším vnútorným i vonkajším príčinným súvislostiam. Často dochádza k prepleteniu vedeckých historických prvkov s ústne dochovanou tradíciou v podobe bájí, legend, povestí, navyše predchutých moralizátorským a panygryckým postojom kronikára. Z toho vyplýva fakt, že autor kroniky nepristupuje k spracová- nému materiálu tvorivo, ani s úmyslom ho hodnotiť, iba o udalostiach referuje, predkladá fakty.

Novšia doba prináša rozšírenie pojmu kronika. Môže ním byť práca obsahovo na úrovni historickej vedy, ale svojim charakterom radiacim sa k dielam populárno-učebným. Taktiež pamätná kniha opisujúca udalosti v časovom slede (napr. obecné, školské kroniky).

Termín kronika nie je neznámy ani v žurnalistike, v ktorej býva chápaná ako rubrika v tlačí faktograficky zaznamenávajúca pozoruhodné skutočnosti z prítomnosti alebo histórie.

ROBERT HEGEDUŠ

KRONIKA

Žáner živý, mŕtvy, revitalizovaný?

Po stylistickej stránke nie je dotiahnutým umeleckým dielom, čo podčiarkuje aj skutočnosť, že môže byť vnímaná ako text viacerých autorov, pretože kronikár píše text s prestávkami. Kompozícia je jednoduchá.

V stredoveku niesli názov kronika aj prozaické rytierske epy či poviedky, čiže, v podstate, každé epické dielo tohto obdobia rešpektujúce časovú os, teda príbehová kronika.

Kronikou sa rozumie aj zvláštny literárny žáner napodobňujúci stredoveké kroniky, a to dokonca i jazykovými archaizmami, čiže máme na mysli kroniky fiktívne, umelé.

V prenesenom význame sa za kroniku môže považovať aj skladba románového typu s jednoduchou kompozíciou, zachytávajúca v časovej postupnosti udalosti niekoľkých dejových línií (napr. v určitej rodine, lokalite). Takto býva chápaná, najmä, umeleckou literatúrou.

Novšia doba prináša rozšírenie pojmu kronika. Môže ním byť práca obsahovo na úrovni historickej vedy, ale svojim charakterom radiacim sa k dielam populárno-učebným. Taktiež pamätná kniha opisujúca udalosti v časovom slede (napr. obecné, školské kroniky).

Termín kronika nie je neznámy ani v žurnalistike, v ktorej býva chápaná ako rubrika v tlačí faktograficky zaznamenávajúca pozoruhodné skutočnosti z prítomnosti alebo histórie.

ROBERT HEGEDUŠ

O slovách, čo roky tleli

Nie je nič nezvyčajné, keď muži po završení svojej - zvyčajne úspešnej - „civilnej“ kariéry objavujú v sebe - básnika. Príkladov je dosť, dokonca i príkladov na akýsi oblúk, po ktorom sa úspešný vedec - lekár, filozof, ale aj epik širokých záberov vráti k svojim mladickým básnickým nerozvážnostiam.

Býva ich dosť. Svedčí o bohatosti nášho ducha, ale aj o prozaickejšej bohatosti nášho vrecka, veď máme na ich vydanie. (Nejeden talent sa vráti z kratšej cesty, lebo nemá na vydanie debutu, hoci obstatí v literárnej súťaži.)

Ale nebudme zlomyseľní, tobôž uštipační. Práve vyslovené nie je odsúdením praxe, o ktorej je reč, naopak, je opatrným priblížením sa k jej oceneniu, pravdaže, po istom výbere.

Pri nedávno dožitom životnom jubileu Gustáva Rumánka (* 1937) máme pred sebou malé knihobranie. Týka sa však len poézie, veď o nej má byť naša úvaha. Inak ide o autora celého radu odborných textov, najmenej dvoch biografických publikácií o významných osobnostiach regiónu (Stará Turá, uvádzame len pre poriadok).

Štyri knihy poézie. Hneď prvá, ak nerátame 17 haiku, obsahuje pol stovky osobných lyrických výpovedí. Možno filozoficko-reflexívnych, veď vnímanie času sa vekom mení a samo núti človeka uvažovať istým smerom, ktorý - povedzme si to rovno - nebyva najoptimistickejší. A podmieňuje mimovoľne skoro všetko, napríklad aj básnickú lexiku (prechorené skrinky tela..., prehnutý chrbát..., Dozrievam / so sebou, / ako leto- rast, / do svojho dreva, / už prídu pľušte... atď.). Zaostruje optiku na blízke i známe veci, miesta, na spomienky i podvedomé alúzie. Napríklad báseň Divadlo Svet (s. 25) ich skrýva niekoľko: Shakespeara, ale aj od vekov revolujúci kraj, už spomenutý región, kde autor žije, vtedy i dnes zaľudnený osobnosťami, čo „odmietavali šepkára“.

Mnoho je odkazov v prostých šifrách básní, v slove, čo povedané s Milanom Resutikom v autorovi „roky telo“. Možno by sa ani nemalo dodávať, len odkázať na vety múdrych mužov Jána Buzássyho a Milana Resutíka v závere knižky Napokon odlo- žím husle (2003), ktorá je podľa stručnej bibliografie Rumánkovou prvotinou.

No sú tu ešte tri „knižky nepokoja“, ak chceme, bibliofilské vydania básní Gustáva Rumánka.

Ikonzujúci názov zbierky Po

spľne slnečník (2006) naznačuje jeseň ako tému. Začína letom, no postupne sa dostáva opäť k už naznačenej téme času a jeho plynutia, povedzme aj pokročilosti. Nie je to náhoda, že práve ten čas tak často voláme jeseňou. Veď sám básnik vo svojej prvotine vraví Jeseň je tretie / zo štyroch dejstiev / neskončenej hry (Napokon odlo- žím...; Tretie dejstvo, s. 48). Badať tu - hovoríme už zas o druhej zbierke - užší prí- klon ku kontemplatívnosti, týkajúcej sa zmyslu ľudskej existencie, života jednotlivca, jeho cieľov i túžob. A veľkú obraznosť! Sama báseň Po splne slnečník (s. 19) je metaforicky viac než bohatá a rytmicky presne vyvá- žená (to sú napokon skoro všetky Ru- mánkove básne). Niekedy je rytmu podriadený aj spisovný úzus súčas- ného jazyka. (Napríklad použijeme kratšej podoby spojky „by“ namiesto „aby“ v úsilí „ušetrit“ slabiku“ text zbytočne archaizuje, patinuje. „By“ sa v modernom jazyku pociťuje tak- mer výlučne ako častica.)

Netreba však štiepať vlasy. Texty zbierky pôsobia ako vyvážená a homo- géna kolekcia filozoficky a esteticky zre- lých výpovedí. Dovedna teda solídne dielo, dnes sa už len zriedka povie - maj- sterštok (Meisterstück). Držiteľ množstva exaktných patentov sa touto knižkou do- stáva k patentu básnickému. A akoby ne- stačilo, pridáva bonus - pred každú druhú báseň predsadené haiku. Úhľadná bodka nad i, vraví jedno francúzske príslovie. „Stačí,“ povie básnik záverečným textom zbierky. Akoby práve doputoval k poznaniu. No vyznáva sa nie z poznania, ale z viery. Len tušíme v čo a v Koho.

Ukázalo sa však, že Rumánkovi ne- stačilo. (A možno iba cítil, že nestačilo ani tým, ktorým sa svojimi veršami pri- hovára.) Prichádza Zdvihnutá minca (2009). Akoby sa plnila veštba z prvej zbierky: Najkrajšie stupaje / navrátia ťa k domovu (Napokon ...; Synovská, s. 35). Autor dvíha od vekov ľudmi strá- canú a opakovane nachádzanú mincu osvedčených hodnôt. Domov, láska, ži- vot, mier. Všetko je v básňach. Aj priznanie k tomu, z čoho sme autora podoz- rievali už na začiatku: Čo tají! / Ja nek- tár pier / kedysi núkal som láskam / cez moje verše. // Skoro však mi uhranula / kľuka na hriadieli, / zvoniaca náhova / i máza patentov. //... / a dnes dúchom do pahreby verša, ... (Zdvihnutá minca; Čo tají!, s. 6).

S pribúdajúcimi básňami akoby sa autor stával čoraz apelatívnejším. Dovo- láva sa etických hodnôt i odvoláva k mor- rálnym etalónom (Zdvihnutý prst, s. 31; Zčať od Desatora, s. 36). Tretia knižka teda oslovuje opäť naliehavou, no aj estetic- ky predstavuje prinajmenšom ume- lecko-básnický štandard. A opäť haiku. Nie posledný raz, v porovnaní s predch-ádzajúcimi knižkami hojnejšie. Na každú báseň jedno a na záver malý encyklo- pedický výklad.

Sto haiku a verše (2011) je básnický sumár. Nateraz najnovšia autorova knižka obsahuje haiku z predchádzajú- cich zbierok, doplnené do magickej stovky. Tento obľúbený a sugestívny básnický minitvar, o ktorom sa čo - to (a veľmi podrobne) dozvieme aj v závere štvrtej knihy, dal autorovi šancu na malej ploche si vyskúšať „koncentrovanú bás- nickú výpoveď“. A autor v skúške ob- stál. Prinajmenšom veľmi dobre, veď vý- borní sú v tom azda iba básnici „rodiska“ sedemslabičných kamienkov v šperkov- nici poézie. Kolekcia veršov (= básní) v tejto knižke je pestrá. Najpestrejšia zo všetkých štyroch. (Pripestrá, Majstre, obávam sa...) Niekde filozofická (Staro- rímska Venuša, s. 59; Vojak, s. 61), nie- kde príležitostná (Prípitok, s. 67), niekde prírodná (Jesená, s. 55; Jesenné listy, s. 60), niekde reflexívna lyrika (Martýrovi, s. 66; Oráč, s. 68).

Čo tu dodať? Odvolať sa na slovo „nateraz“ zo začiatku predchádzajúceho odseku. Lebo dokladáme náš pohľad na básnika aj niektorými najnovšími tex- tami. A s radosťou konštatujeme, že stretnutie s poézou Gustáva Rumánka bolo a ostáva príjemným zážitkom. Sčasti aj preto, že prichádza - prišlo v stí- šenej atmosfére adventu napriek zvrhne- nému času predsviatočných horúčok.

Hľadanie cesty k čitateľovi je na po- ézii samej. No priznajme si, doba ani hľadaniu, ani poézii nepraje. A hovoríme to napriek tomu, že nijaká doba doteraz od vynálezu písma poézii neprialo. (Vý- nimkami sú len časy, keď báseň slúžila predovšetkým ako nástroj. Poznania a nátlaku.

Uvedomujeme si očakávaný (hoci nevyslovený) termín, v ktorom mala naša úvaha vzniknúť. V boji s časom však človek nebyva víťazom. Pripo- meňme len, že tento neúplný rozbor - skôr zamyslenie - je súčasne pozdravom autorovi k jubileu.

PETER MIŠÁK

Pre akých ešte?

Základy slovenčiny podkopávajú aj tí, čo radi navliekajú naše slová na cudzie gramatické konštrukcie. Takto vznikajú znetvoreniny typu „motyka pre kopanie“ (namiesto motyka na kopanie), „absencia kvôli chorobe“ (namiesto neprítomnosť pre chorobu) alebo „ukladajte si vaše peniaze vo vašej banke“ (namiesto jednoduchého ukladajte si peniaze v banke).

Sú aj menej nápadné znetvoreniny a všimnúť si ich nemusí dokonca ani ten, kto chodí s nami autobusom do roboty. Najnovšie nám v ňom zalepili obloky ne- veľkým letáčikom s textom Energia pre veľkých a malých. Letáček nabáda kupovať teplé svetre, ktoré pomôžu človeku zachovať si v zimnom čase veľa energie. Text dopĺňa kresbička pekne oblečeného otecka s kravatou a maličkého synčeka v krát- kych nohaviciach, ktorí sa chystajú ísť von. Aby im neublížil mráz, obaja si majú ísť kúpiť do obchodného domu s odevmi teplý sveter. Otecko je na kresbičke, priro- dzene, väčší, pretože zastupuje svet veľkých a kúpi si veľký sveter, chlapček si kúpi svetrik malý, pretože zastupuje svet malých. Svojou veľkosťou a malosťou postavy zdôrazňujú dva všeobecne uznávané ontogenetické rozmery ľudí.

Veľkí aj malí. V oboch postavách na letáčku je zobrazený celý náš svet, jeho základná polarizácia v skrátanom podaní. Spája ich spoločný záujem kú- piť si teplý sveter potrebný v mrazivom počasí.

Gramatickým nástrojom na vyjadrenie takejto spojitosti a úplnosti zároveň je v slovenčine naša zlučovacia spojka „aj“ alebo „i“. Obidve zlučujú a zároveň obidve zdôrazňujú, že sa zlučuje jedna i druhá krajnosť, teda všetko. Otec aj dieťa. Veľký aj malý. Alebo v množnom čísle: otcovia aj deti, veľkí aj malí (potrebujú sveter).

Reklama, ktorú sme našli nalepenú na oknách autobusu a ktorej zmysel do- kresľuje vkusná kresbička, však na naše prekvapenie nespája veľkých aj ma- lých do jedného uzavretého celku našou dobre zrozumiteľnou spojkou „aj“ alebo „i“. Oni píšú: Energia pre veľkých a malých. Sme zaskočení. Čo vlastne chcú povedať? Okrem veľkých a malých v tomto našom svete jestvujú ešte aj strední, tuční, polotuční, nadrozmerní, obrovskí alebo nemerateľní? Sú ešte ďalší? Výraz „veľkí a malí“ je dokonale mätúci, lebo otvára mnoho ďal- ších možností. Je tu aj zjavné protirečenie medzi kresbou otecka a chlapca, ktorí celkom nepochybne zastupujú všetkých.

Kurzívou o našom jazyku

Vieme, odkiaľ vietor fúka. Z nepeknej vlastnosti slovenských reklamných otro- kov, ktorí bezducho preberajú hotové reklamné texty z angličtiny. Preberajú už nie- len jednotlivé slová, ale posluhujú si aj cudzími gramatickými konštrukciami. V tomto prípade sú to väzby anglickej spojky „and“, ktorá veľkých aj malých, teda celý náš ľudský a rodinný svet, spája inak ako naše alternatívne spojky „aj“ alebo „i“, bez možnosti odlišiť jednoduché priraďovanie od kompletného súhrnu.

Poučenie by malo znieť asi takto: Slovenčina by sme nemali znetvorovať cez obyčajné maličké „a“. Keď robíme reklamu v slovenčine, nezabudnime, že ju máme robiť po slovensky a spisovne. Robme ju aj tvorivo, bez preberania celých vetných stavieb z americkej reklamnej angličtiny. Pokiaľ ide o konkrétne detaily, majme na pamäti, že anglické „and“ nie je vždy to isté čo slovenské „a“. Anglickému „and“ pri zlučovaní máme možnosť a povinnosť konkurovať nielen spojkou „a“, ale aj spojkami „aj“ alebo „i“. Ak chceme byť čo len trošku gra- motní a zároveň presní, nepovieme „veľkí a malí“, ale „veľkí aj malí“.

Dva celých a šesť celá ...

Takýmto spôsobom skloňujú číslovky na Slovensku najnovšie už aj vo verejno- právnom médiu - budete sa diviť - slovenskí učiteľia! Beží tam akási prieskumná „reality show“, v ktorej sa tvorcovia usilujú voľným spôsobom podať správu o stave školského vzdelávania a záujmoch deviatakov, teda ročníka, ktorý je veľmi dôležitý, výchovne citlivý, lebo tie deti už nie sú celkom deťmi, ale ešte ani celkom nedospelí. Spoločnosť spolu s učiteľmi trpne, čo z nich bude.

Zvolená metóda prieskumu reálneho stavu čiže zobrazenie „reality“ cez roz- hovory je zaujímavá, miestami technicky vynaliezavá a z hľadiska didaktického zámeru azda aj produktívna, lebo človek sa zo živých rozhovorov učiteľov so žiakmi dozvedá o stave nášho školstva viac ako dosť. Žiaľ, dozvedáme sa aj vec, pre ktorú by sme si mali všetci, čo sa citíme zodpovední za výchovu a vzdelávanie, od rodičov až po ministrov, spytať svedomie a búchať si aspoň obrazne hlavu o stenu.

Ukazuje sa totiž, že jazyk, totiž slovenčina, jeden z hlavných predmetov uče- nia, o ktorý aj v relácii prednostne ide, v podaní našich slovenských učiteľov je horší ako prejav slovenských žiakov, ba miestami horší ako katastrofálny.

Prevažne mladí učiteľia v úsilí o nadľahčený prejav vo všetkých odvysielaných častiach cyklu jazykovú stránku svojho vystupovania očividne podceňujú, pres- nejšie povediac, celkom ignorujú, akoby nepokladali spisovný jazyk za vôbec dôležitý. Keď dávajú vyniknúť svojmu pedagogickému nadaniu a improvizáčnemu uneniu, smelo popúšťajú uzdu osobným rečovným návykom, pričom kropia svojich žiakov spríškami hrubých slovenčinárskych chýb, medzi ktorými vyniká najmä opakované české „že“ (s otáznikom, pri overovaní správnej odpovede, namiesto „však“) a úplne negramotné skloňovanie čísloviek, najmä zlomkov.

Známy fakt, že takzvaní slovenskí vzdelanci, medzi ktorých by sa mali za- rátať aj učiteľia, nevedia skloňovať číslovky, sa tu potvrdzuje najokatejšie. Podobne ako našim verejne činným ekonómom a politikom najväčšie ťažkosti robia učiteľom najmä percentá a zlomky. Notorické výroky typu „dva ce- lých“, „šesť celá“, „päťmást euro“ v reči našich mladých vysokoškolsky vzde- laných kantorov v relácii nemajú konca. Pochopiteľne, žiaci po nich opakujú, zratívajú, násobia, delia a lámu zlomky podľa svojich veľkých vzorov. Veď čo si poradia, keď pomaly celý národ skloňuje „šesť celá“?

Smutná realita. Ostáva už len zistiť, či vedia skloňovať slovenské číslovky a najmä zlomky profesori slovenčiny, ktorí na početných slovenských univerzitách pri- pravujú do života (zamestnania) nové ročníky slovenských matematikárov, zemepi- sárov, angličtinárov, telocvikárov alebo aj slovenčinárov. Či vedia skloňovať číslovky početní režiséri, dramaturgovia a odborní poradcovia uvedeného diela. Tajomstvom ostáva aj to, kto je zodpovedný za posúdenie a vysielanie cyklu.

Ak sa pre nedostatky v celoštátnom vzdelávacom systéme naši kantori na- ozaj nemajú kde stretnúť s problematikou skloňovania čísloviek, radíme im as- poň jedno: Skúste si výraz „dva celá“ porovnať s výrazom „dva hlúpa“ alebo „šesť celá“ porovnať s výrazom „šesť katastrofálna“. Pri podstatných menách, prídavných menách a číslovkách sa tomu hovorí zhoda v páde a rode, ktorú by slovenský vzdelanec mal mať v krvi, a teda na jazyku.

BLAŽEJ BELÁK

Každý národ má svoje významné prelomové dejinné vývojové etapy spojené s jeho sebauvedomovaním, tvorbou národného jazyka a písomníctva, s tvorbou vlastnej kultúry, svojich vlastných špecifických duchovných znakov vyrastajúcich v historickej podmienenosti z genetickej, etnickej i geografickej zakorenenosti v bezprostrednej konfrontácii s inými etnikami, žijúcimi v susedstve v danej geografickej oblasti.

Jedným z kľúčových vývojových období slovenského národa v ére európskeho osvietenstva bolo vystúpenie Antona Bernoláka a jeho družiny. Bol to obrodenecký impulz vedúci k národnému sebauvedomeniu a k tvorbe vlastného spisovného jazyka a literatúry. V pomere k predbernolákovskému prejavom národného obrodeneckého sa najmä v historizujúcej obrane slovenského etnika v pomere k iným etnikám Habsburského cisárstva, Bernolákovu vystúpenie a jeho jazykovedné a lexikálne dielo znamenalo kvalitatívny krok vpred v tej najpodstatnejšej - jazykovej sfére, ktorá je v európskom prostredí poväčšine hlavným a určujúcim znakom národa a hlavným nástrojom pre tvorbu národnej kultúry a jej spoločenskej pamäti i historickej kontinuity.

Preto rok 1787 je a navždy zostane historickým medzníkom v dejinách slovenského národa a jeho kultúry. Aj keď kodifikácia spisovného jazyka Slovanov na Strednom Dunaji po ústupe osmanských Turkov zo Strednej Európy a po vzostupe prestíže Rakúskeho cisárstva v 18. storočí bola do istej miery kolektívnym dielom celej bernolákovskej družiny a ich jezuitských predchodcov z radov učiteľov Trnavskej univerzity, predsa prelomový krok odluky od češtiny vydaním pamätného spisu *Dissertatio* zostane navždy späté s osobnosťou Antona Bernoláka, ktorého 200. výročie úmrtia si v tomto roku pripomíname.

ANTON BERNOLÁK (1762-1813) vstúpil do dejín slovenského národa ako jedna z najpoprednejších osobností, ktorej vďačíme za to, že ako prvý vypracoval normu spisovného jazyka Slovákov. Dal národu spisovný jazyk a sebavedomie, tak ako je to napísané na pamätníku Bernolákovi od Jána Koniarka v Trnave, odhalenom pri 150. výročí Bernolákovkej kodifikácie spisovnej slovenčiny roku 1937: „Slováci, píšte po slovensky! Tu máte slovo moje o reči vašej.“

Nie menšou zásluhou tohto uvedomelého slovenského katolíckeho kňaza bola jeho organizačná činnosť, vďaka ktorej dokázal okolo seba zoskupiť početnú družinu zapálených spolupracovníkov, literátov, ľudovýchovných a osvetových pracovníkov predovšetkým z radov katolíckeho duchovenstva a vytvoril tak široko rozvetvenú organizáciu Slovenské učené tovarišstvo. Jej členovia svojou duchovnou činnosťou a písaným slovom kodifikovaný spisovný jazyk rozšírili a udomácnili medzi slovenským ľudom a tak vytvorili základ pre tvorbu autentickej slovenskej literatúry a rozvoj národnej kultúry.

Anton Bernolák sa narodil začiatkom októbra 1762 v Slanici na hornej Orave, v obci, ktorá bola po dokončení Oravskej priehrady zatopená, a pokrstený bol 3. októbra

1762 v Námestove. Z rodnej obce sa zachoval iba malý ostrov s kostolom a pomníkom slávnemu rodákovi, ktorý hodno v krásnom prírodnom prostredí Hornej Oravy navštíviť. Pochádzal zo zámožnej zemianskej roľnícko-plátenickej rodiny. Mal troch súrodencov, brata Mateja Alojza a sestry Júliu a Marínu. Ľudovú školu navštevoval v Námestove. Nevedno kde vychodil nižšie triedy gymnázia, ale v školských rokoch 1778/79 a 1779/80 študoval v

EMIL VONTORČÍK

Na počiatku bolo Slovo...

K 200. výročiu úmrtia Antona Bernoláka

Bratislave na Emericiane. Ďalšie dva roky navštevoval kráľovskú akadémiu v Trnave, v meste, ktoré bolo v rokoch 1635-1777 sídlom univerzity založenej arcibiskupom Petrom Pázmaňom (1570-1637).

Z trnavského slovenského kultúrneho centra, ktoré malo nesporne veľký vplyv na jeho duchovné a národné formovanie, odišiel študovať teológiu na viedenskú univerzitu ako chovanec viedenského Pázmaňa, kde sa sústreďovali nadaní študenti predovšetkým z územia Slovenska (škol. roky 1782/83 a 1783/84). Na príkaz cisára Jozefa II. boli pre výchovu kňazov ustanovené generálne semináre. Preto roku 1784 boli študenti z Viedne a z iných učilišť premiestnení do generálneho seminára na Bratislavskom hrade. Po skončení štúdií odišiel do kňazského domu v Trnave, kde bol 17. augusta 1787 vysvätený za kňaza. Za kaplána do Bernolákova (niekdajšieho Čeklísa pri Bratislave) nastúpil 29.

novembra 1787. Tu pôsobil do leta 1791. Od 1. júla toho istého roku nastúpil do Trnavy, kde šesť rokov vykonával úrad kancelára a tajomníka úradu ostrihomského vikariátu. (Až do roku 1819 Ostrihomské arcibiskupstvo sídlilo v Trnave ako dôsledok tureckej okupácie Dolnej zeme.) Do Nových Zámkov 5. mája 1797 nastúpil na faru a ako dekan tu pôsobil do svojej predčasnej smrti 15. januára 1813.

Najvýznamnejším a priekopní-

kym činom Antona Bernoláka bolo jeho jazykovedné dielo, ktorým úspešne realizoval prvú kodifikáciu slovenčiny ako národného spisovného jazyka Slovákov na báze západoslovenského kultúrneho nárečia. Týmto historickým činom rozhodujúcou mierou prispel k rozvinutiu procesu formovania moderného slovenského národa. Bernolákovu jazykovedné dielo tvoria tieto práce v chronologickom poradí ich vydania: - *Dissertatio philologica-critica de*

literis Slavorum... (Bratislava 1787), - *Linguae Slavonicae... Orthographia* (Bratislava 1787), - *Grammatica Slavica* (Bratislava 1790), - *Etymologia vocum Slavicarum* (Trnava 1791), - *Slovar Slovenskí, Česko-Laťinskó-Německo-Uherskí* (Budín 1825-1827).

Jazykovedné dielo Antona Bernoláka vzbudzuje aj dnes obdiv u odborníkov nielen erudovaným prí-

stupom k riešeniu úlohy, ktorú si vytýčil, ale tiež obrovským rozsahom práce, ktorú vynaložil najmä pri niekoľkonásobnom zredigovaní a prepísaní päťzväzkového Slovara, zachytávajúcom vtedajšiu slovnú zásobu slovenčiny. Celkove spracoval v Slovári vyše 30 tisíc hesiel.

Je pozoruhodné, že dielo Antona Bernoláka a Jána Hollého vo svojej dobe najvyššie ocenil známy český jazykovedec Josef Jungmann v knihe, ktorá už vo svojom názve vyjadrovala protichodné stanovisko, vyzdvihujúc naopak potrebu jazykovej integrácie západných Slovanov: „Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky“, vydané neskôr roku 1846. I keď svorne s Dobrovským, Palackým, Kollárom a Šafárikom horlí za jazykovú jednotu, predsa mu nedalo, aby ako vznikajúci jazykovedec (sám autor päťzväzkového česko-nemeckého slovníka, 1835-1839) a znalec českej a svetovej literatúry, nevyjadril svoj obdiv k veľkosti jazykovedného diela Antona Bernoláka a k literárnemu dielu Jána Hollého:

„Odstup to od nás, abychom snahu o jazyk a literaturu slovenskou dobré paměti Bernoláka a ve šlepěje jeho nastupujících mužův haněti měli; my raději úpímně z toho se těšíme, že u jednověrných bratrů našich v Slovensku, v slovném prvním křesťanstva sídle, odkudž ono své paprsky i na českou zemi prostíralo, konečně jednou láskou k národnímu jazyku a literatuře domáci se probudila; dívíme se rekovně myslí, stálosti a vytrvání jednoho muže, kterýž u svých krajanů v neřízných okolnostech sám literaturu vzbudil, a ji obšírným a na ten čas velmi dokonalým slovníkem obdaroval; s podivením hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví pokusiti se směl, a hned Horacovu Lyru v původních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem chvalně pokračoval, a pustiv se sám o svém vesle na epické moře nového zlatého rauna, Svatoplukiady šťastně doplaval; ctíme v pravdě ony muže, kteří velkomyslnou podporou nové té literatury stali se dobrodinci nesmrteľnými svého národa, jichž péči i písmo svaté slovensky mluvící krajané jejich dlužní jsau. Všecka ta jejich přičiněním vydávaná díla jsau obohacování literatury a nový zdroj čili pramen pro skoumatele slovenského jazyka, z něhož obzvláště my Čechové, co nejbližšího nám, hojně čerpati můžeme.“

Slovenské učené tovarišstvo - pod týmto názvom vošlo do kultúrnych dejín nášho národa prvé slovenské združenie katolíckych intelektuálov, prevažne kňazov, stúpenčov bernolákovskej spisovnej slovenčiny, ktorí si kládli za cieľ rozvíjať slovenskú reč a slovesné umenie a šíriť osvetu medzi pospolitým ľudom v jeho rodnom jazyku. Preto sa sami nazývali tiež ako Továrišstvo literného umenia.

Myšlienka na ustanovenie takéhoto spolku vznikla už v bratislavskom generálnom seminári, kde roku 1789 poslucháči ohlásili prípravu na jeho založenie. Avšak oficiálne bolo Továrišstvo ustanovené roku 1792 so sídlom v Trnave. Táto jedna z prvých celoslovenských dobrovoľných kultúrnych organizácií, združujúca okolo 500 členov z rôznych sociálnych vrstiev národa, dosiahla na svoju dobu veľké plošné

rozšírenie v podobe tzv. pobočných stánkov. Tieto pobočky boli ustanovené v Bratislave, Nitre, Rovnom, Banskej Bystrici, Spišskej Kapitule, Solivare, Košiciach, Rožnave, ale aj mimo územia Slovenska, ale v slovenskom prostredí v Jágri, Ostrihomy a vo Viedni.

Tovarišstvo vydalo tri zväzky populárneho diela Juraja Fándlyho, a to: „Pilný domajší a poľný hospodár“ (Trnava 1792), významné historické dielo Juraja Papánka v prepracovanej podobe „Compendiata gentis Slavae“ ako aj iné práce. Vedúcou osobnosťou Tovarišstva bol opäť Anton Bernolák, pokladníkom a archivárom Juraj Fándly. Z popredných členov Tovarišstva mohli by sme uviesť napr. O. Mésároša, J. Palkoviča, Š. Fábu, Ščasného a mnohých ďalších, ktorí sa zapísali do kultúrnych dejín národa na rozhraní 18. a 19. storočia. Aj keď v prvej polovici 19. storočia Tovarišstvo zaniklo, nová generácia bernolákovcov pokračovala v diele Tovarišstva a v spolupráci so štúrovcami dospejú k novej kvalite národnobrodeneckého hnutia v súlade s novými vývojovými podmienkami spoločnosti.

Ludovýchovná činnosť bernolákovcov ako aj geniálne literárne dielo Jána Hollého, ale predovšetkým Bernolákov päťjazyčný Slovník potvrdili nosnosť kodifikovaného jazyka a jeho schopnosť stať sa plnohľadným európskym jazykom s bohatstvom slovných zásoby, potrebným na vyjadrenie a sprostredkovanie duchovného bohatstva slovenského národa európskej kultúre a rovnako schopným prijímať európske duchovné podnety a cez rozsiahle dielo Juraja Fándlyho a ďalších členov Slovenského učeného tovarišstva, ako aj iných vzdelancov a národovcov odovzdávať ho slovenskému ľudu v rodnom jazyku v zrozumiteľnej podobe a dvíhať jeho kultúrnu úroveň, národné uvedomenie i sebavedomie, ako aj zvyšovať jeho odborný remeselný fortiel.

Treba pripomenúť aj vplyv bernolákovcov na prehĺbenie cyrilometodského odkazu v nových podmienkach národného uvedomovania a dozrievania. Bernolákovci sa prihlásili k dedičstvu solúnskych bratov Sv. Konštantína-Cyrila a Metoda. Preto osvietený prúd na Slovensku nevyústil do ateistického deizmu, ale zostal jedinečný, verný kresťanskému cyrilometodskému odkazu a hodnotovým normám, ktoré nám solúnski bratia a patróni Európy zanechali a ku ktorým sa hlásime aj dnes. Práve v tom možno vidieť odkaz bernolákovského hnutia pre našu dobu, jeho životaschopnosť aj po dvoch storočiach.

Keď sa štúrovci roku 1843 rozhodli pre novú kodifikáciu spisovného jazyka Slovákov, bolo potrebné pre túto reformu získať aj druhú generáciu stúpcov bernolákovskej normy, ktorá sa už pol storočia používala a v ktorej Ján Hollý vytvoril vynikajúce literárne dielo. Stalo sa tak na čachtickom zasadnutí Tatrína 10. augusta 1847. Rámcovú dohodu bolo potrebné uviesť do praktického života vypracovaním novej normy spisovnej slovenčiny. Už na čachtickom zhromaždení bol

do jazykového výboru zvolený z mladšej generácie bernolákovcov mladý Martin Hattala, tiež rodák z hornej Oravy, z Trstenej, ktorý sa už ako chovanec viedenského Pázmána zaoberal, okrem teológie, porovnávacou jazykovedou. Na októbrovom stretnutí predstaviteľov bernolákovcov a štúrovcov v Bratislave, reprezentovaných E. Štúrom, J. M. Hurbanom, M. M. Hodžom, J. Palárikom, A. Radlinským a Š. Závodníkom, sa dohodli na jazykovednej úprave novej spisovnej slovenčiny a poverili M. Hattalu prípravou základnej normatívnej príručky, ktorou sa stala jeho Krátka mluvnica slovenská (1852). Eugen Jóna ju charakterizoval ako „prvú, kolektívne schválenú príručku spisovného jazyka, ktorou sa uskutočnila tzv. hodžovsko-hattalovská reforma štúrovskej slovenčiny“. Zásadný význam Hattalovho vstupu do prípravy novej normy spisovného jazyka ako odborníka, ktorý sa neskôr stal profesorom slovenskej filológie na Karlovej univerzite v Prahe, spočíva podľa Kataríny Habovštiakovej v tom, že „v období, keď bol ohrozený osud spisovnej slovenčiny, dokázal zjednotiť dve základné verzie spisovnej slovenčiny - bernolákovčinu a štúrovčinu“. Keď sa katolícki a evanjelickí vzdelanci dohodli na Hodžovej a Hattalovej úprave štúrovej slovenčiny, bol to opäť Spolok Sv. Vojtecha, ktorý celou svojou tlačovou produkciou, najmä učebnicami prispel k definitívnemu udomácneniu sa tzv. opravenej spisovnej slovenčiny v novodobých dejinách nášho národa.

Založenie Spolku Sv. Vojtecha prebojovala, navzdory maďarskej cirkevnej hierarchii, skupina katolíckej vlasteneckej inteligencie na čele s vynikajúcou osobnosťou - Andrejom Radlinským, ktorého matka pochádzala z rodiny oravských Bernolákovcov, čím sa aj personálne udržiavala kontinuita národno-buditeľského diela bernolákovcov a katolíckych intelektuálov združených okolo A. Radlinského a Spolku Sv. Vojtecha o sto rokov neskôr. Po zatvorení Matice slovenskej bol to práve Spolok Sv. Vojtecha ako jediný, síce nábožensky orientovaný, ale výsostne národná spolková organizácia, ktorá zvládla nerovný boj s najväčším tlakom surovej odnárodňovacej maďarizačnej politiky do roku 1918.

Spolok totiž nevydával iba náboženskú literatúru a modlitebné knižky. Vydával, a to v masovom meradle, napr. učebnice a spevníky slovenských národných piesní pre školy. Katolícke noviny a kalendáre (Pútnik svätovojtešský), s pestrým aktuálnym obsahovým zameraním z rôznych oblastí života, plnili funkciu ľudovej akadémie pre pospolitý ľud. Táto literatúra vychádzala aj na dnešné pomery v neuvěřiteľne vysokých nákladoch. Len do roku 1919 vydal Spolok Sv. Vojtecha viac ako tri a pol milióna kníh, ktoré slovenskému pospolitému ľudu poskytovali slovenské slovo i národné sebavedomie, ktorého sa mu nedostávalo ani v škole, ani na úradných miestach. V období najväčšieho národného útlaku v rokoch 1904-1906 vydal spolok 211

tisíc exemplárov učebníc, modlitebných knižiek, spevníkov, kníh pre deti. Keď bola slovenčina vytlačaná zo škôl, deti sa zdokonaľovali v rodnom jazyku zo slovenských spolkových učebníc doma.

Z neperiodickej tlače hádam najväčšiu rolu pre udržanie národného povedomia zohrala učebnicová literatúra a divadelné hry. Bolo také obdobie ku sklonku Rakúsko-uhorskej monarchie, keď slovenské učebnice vydával iba Spolok sv. Vojtecha a zásoboval nimi všetky základné školy. Podobne významnú úlohu zohralo vydávanie divadelných, najmä Urbánkových hier. V čase, keď bola slovenčina vytlačaná z úradov a takmer zo všetkých škôl, zaznievala z ochotníckych divadelných scén.

Nebolo našou vinou, že v uplynulom štyridsaťročnom období nemohli byť tieto aspekty našich národných kultúrnych dejín plne zvýraznené, najmä vo vzdelanostnej sfére. Dnes nám však v tomto počínaní nikto nebráni, a bolo by preto veľkou chybou, keby sme vzácné bernolákovské výročia nevyužili na odbornú diskusiu k historickému zhodnoteniu sledovaných vývojových období, nezaťaženi ideologickým balastom minulej epochy. V skutočnosti aj dnes sa nájdu kivičky hlasy z našich vlastných radov, ktoré očierňujú meno Antona Bernoláka ako tzv. uhorského vlastenca v rôznych blogoch na internete. Ale veď uhorskými vlastencami boli príslušníci všetkých etníc v rámci Uhorska dovtedy, pokiaľ sa v 19. storočí pojem Uhorsko nezačal stotožňovať s pojmom Maďarsko a tento figel sa nezačal využívať na pomáďarčovanie nemaďarských etníc a vo vzťahu so zahraničnou maďarskou propagandou. Ako uhorskí vlastenci neboli označovaní len také významné osobnosti, ktoré pre Slovákov urobili toľko ako napr. Juraj Pohronec zo Slepčian, kardinál A. Rudnák, či Anton Bernolák, ale aj napr. „veľká ozdoba Uhorska“ Matej Bel. Aj o jeho uhorskom vlastenectve uvažoval Daniel Rapant, ale nevenoval mu toľko pozornosti ako Antonovi Bernolákovi.

Ale po Bernolákovi nemáme v SR pomenovanú žiadnu významnú inštitúciu, kým po Belovi je pomenovaná nielen univerzita, ale aj také dôležité a reprezentatívne informačné dielo o Slovensku a Slováckoch ako encyklopédia, ktorá už aj vzhľadom na informačný prieskum v elektronických médiách by mala niesť meno Slovenská encyklopédia. A čo, hádam ten náš Anton Bernolák nebol horší slovenský či uhorský vlastenec ako Matej Bel a urobil nie menšie geniálne dielo pre svoj národ, ktorého dôsledky budú pretrvávajúť, kým v Európe nejakí Slováci prežijú do budúcich vekov?!

Z množstva literatúry venovanej jazykovednému dielu Antona Bernoláka odporúčame knihu Kataríny Habovštiakovej: Bernolákov jazykovedné dielo, Bratislava: 1968. Podrobný životopis A. Bernoláka spracoval historik Pavol Horváth v knihe „Anton Bernolák (1762-1813)“, ktorú vydala Bernolákovská spoločnosť spolu s Maticou slovenskou roku 1998.

Postoj k pravde je neoddeliteľný od postoja ku lži. Ak neexistuje pravda, ktorá by bola dostupná rozumom a bola záväzná pre všetkých, ako by mohla existovať lož? Podľa čoho by sme ju potom rozoznali? Môžeme pozorovať, že čím menší je v spoločnosti záujem o pravdu, tým horšie rozoznávame lož a o to ľahšie sa klame. Kdesi na konci tejto šikmej plochy sa nachádza typ sociálnej komunikácie, ktorý už pravdu nepotrebuje vôbec. Najmä v politike dosahuje tento typ prejavu svoju dokonalosť. Akoby sa mal občan riadiť iba iracionálnymi sympatiami a antipatiami.

V čase pamiatky narodenia Toho, ktorý - ako povedal sám, a to dokonca v politickom kontexte - prišiel na svet preto, aby vydal svedectvo pravde (viď. Jn 18,37); by sme sa v tomto kontexte mali zamyslieť i nad tým, čo je to vlastne lož. Nie preto, aby sme z klamstva mohli obviňovať druhých. Ale preto, aby si človek osvojil umenie lož rozoznať a neklamať.

Lož je verbálna alebo neverbálna správa, ktorá hovorí nepravdu alebo len vybranú časť pravdy s úmyslom oklamať a tiež i profitovať. Je adresovaná konkrétnej osobe alebo skupine ľudí, národu, či spoločenskej triede a jej šírenie dobre umožňujú médiá. Práve s takýmto typom zdanlivo neosobnej lži malo ľudstvo v dvadsiatom storočí nesmierne bolestnú skúsenosť, ktorá nebola doposiaľ plne reflektovaná. Býva označovaná termínom „ideológia“ - čo je však

O postoji k pravde a lži

zavádzajúce, pretože má len sotva čo dočinenia s ideami či s logikou.

Dejiny to dokresľujú. Vojna medzi nacizmom a bolševizmom v rokoch 1941-1945 nebola vôbec ideologická, ani ideová. Obe ideológie boli socialistické, a vôbec nie náhodou sa z nich stali v rokoch 1939-1941 politickí spojenci. V každom prípade však boli obe „ideológie“ od základu lživé a finančne dotované z rovnakých, či príbuzných zdrojov. Ich účelom bolo niečo celkom iné, než to, čo hlásali. Viedli k odcudzeniu určitých prirodzených väzieb, na ktorých veľmi šikovne parazitovali. Nacizmus diskreditoval národné ctenie a paradoxne pripravil pôdu nadnárodným, nevolným mocenským štruktúram. Komunizmus deklavoval zmysel pre solidaritu, ba ľudský súcit vôbec, no súkromné vlastníctvo paradoxne povýšil na modlu, ktorá mala zabezpečovať slobodu. Obe ideológie tak nielenže narušili prirodzené sociálne väzby, ale vytvorili nové - nefúdske, založené iba na sympatiách či antipatiách. Každá z týchto ideológií iným spôsobom, ale s rovnakou závažnosťou, podkopáva ľudskú prirodzenosť a spoločnosť, protirečí Božiemu plánu a revolučne prevracia chod dejín spásy.

Otázka, ktorá vyvstáva v súvislosti s ideológiami, znie: aký úžitok mohli priniesť tým, ktorí financovali zavedenie týchto podvrhnutých evanjelií do ľudskej spoločnosti? Dávno už totiž nie je tajomstvom, že ani komunizmus nebol masovým hnutím a že sa nedostal k moci spontánne, vzopätím nemajetného proletariátu, ale mohutnými finančnými dotáciami poskytnutými konkrétnym demagógom, ktorí ho zaviedli. Jeho účelom nebolo kapitalizmus zrušiť, ale prerozdeliť, centralizovať, a zároveň túto jeho konsolidáciu zakamuflovať. Triedny boj len predstieral napĺňanie ideí, ktoré boli vývesným štítom pre ľudí, ktorí mali byť pretvorení na nemysliace poddajné masy alebo popravení. Socialistické lži síce umožňovali materiálny profit tomu, kto ich zastával a šírili a na verejnosti, ale ako vieme, napokon priniesli škodu nielen nevinným ľuďom, ale aj tým, čo ich šírili.

Existuje však nejaký účel týchto kolosálnych lží samotných? Na túto otázku podáva úplnú odpoveď kresťanská viera v pravdu. Hovorí o nej už Starý zákon v 3. kapitole knihy Genézis a upresňuje ju Ježiš, ktorý odhaľuje pôvod lži v diablovej, v onom hadovi zo zmienenej biblickej knihy, ktorého označuje novými menami: otec lži a vrah človeka (antropoktonos). (Jn 8, 44: „On bol vrah od počiatku a nezotrval v pravde, lebo v ňom pravdy niet. Keď ľuď, hovorí o seba, lebo je ľuď a otec lži.“)

Ježišove slová teda poukazujú na transcendentnú príčinu i účel lži - pripraviť človeka o život. Boh sa narodil ako človek práve preto, aby odsúdil vládcu tohto sveta, ako to vysvetľuje Ježiš v naplnení svojho poslania (Jn 16,11) a preto, aby zabezpečil človeku život. Toto Kristovo víťazstvo je jadrom radostnej a oslobodzujúcej správy pre človeka.

Hrôzy 20. storočia sú plodmi tejto transcendentálnej lži, ktorej evolúcia pokračuje. Otec lži sa stále akoby drží v pozadí a postupne získava informačný monopol na obraz Boží. Ilúzia, že neexistuje alebo nemá na dejiny vplyv, je vražedná. Zabudnutie na úhlavného nepriateľa ľudskej prirodzenosti, ako zlého ducha definuje sv. Ignác z Loyoly, môže byť len začiatkom jeho nástupu k viditeľnej, hoci dočasnej moci, ktorú predpovedá Písmo. Z Božieho dopustenia vládca tohto sveta pokračuje vo svojej predvolebnej kampani pomocou bájí, ktoré lichotia ľudským chutkám (viď. 2 Tim 4,3; 2 Sol 2, 3-7).

Posledná a najtesnejšia ľudská väzba, ktorá sa odcudzila ľudskej spoločnosti ako celku, teda globálne, je sexualita, ktorej posvätný význam vo vzťahu k Bohu Stvoriteľovi netreba rozvádzať. Pomätená gay- či trans-legislatíva, genderová pveda a miliardy, ktoré sa falošni filantropi neštítia vynakladať na zabíjanie ľudského života hneď po počatí, sú evidentne poslednou fázou vražednej ilúzie, ktorú poráža Kristovo narodenie.

Práve betlehemske dieťa, ktoré si svoje meno prinieslo zhora, dáva každému možnosť žiť ľudské dejiny naozaj - navzdory Adamovmu prvotnému hriechu, ktorý nami prerastá. Narodený Kristus umožňuje žiť vo svete, aký naozaj JE, teda vo svete stvorenom Bohom, ktorý verí v človeka. Milosťou tak človek môže zistiť, že o svete, v ktorom žije, hovorí evanjelium. Božím vteľníkom sme dostali jedinečnú príležitosť nielen poznať, ale aj mať účasť na svojom vývoji, ktorého počiatkom a cieľom je Ten, ktorý dáva existenciu - ako nám napovedá preklad nevysovitelného mena biblického Boha.

Nejde teda o to, že sa Kristus narodil do našich dejín, ktorých priebeh máme v rukách. Ale o to, že my sami sme dostali možnosť zúčastniť sa skutočných dejín, ktoré nepoznáme a ktoré sa odvíjajú zo slobodného jednanja Boha Stvoriteľa, ktorý dal človeku podiel na Svojej slobode v rámci našej prirodzenosti.

MILAN GLASER

Autor je český katolícky kňaz, jezuita, publicista a prekladateľ.

Preložila Katarína Džunková

Prednedávnym som sa mal možnosť krátko stretnúť s jedným bieloruským novinárom. Bolo to zaujímavé stretnutie, i keď som sa nič nového nedozvedel. Hovoril o diktátorovi, ktorý v jeho krajine vládne - údajne poslednom v Európe -, o politickej neslobode, o útlaku opozície, o tom, že osemdesiat percent majetku je v rukách štátu. Spýtali sme sa, čo na to ľudia - vraj mlčia. A čo študenti - tiež mlčia.

Toto všetko máme my tu na Slovensku za sebou. U nás nevládne diktátor, takmer celý majetok štátu je sprivatizovaný, politická sloboda funguje na jednotku, sloboda tlače takisto, pravda, všetko len ak máte peniaze alebo ak je za vami človek s peniazmi. A opozícia je na tom tak dobre, že má v rukách všetky rozhodujúce masmédiá.

Ukázalo sa, že pán novinár ešte stále verí na rečičky o demokracii, na samospasiteľnú trhovou ekonomiku, na neviditeľnú ruku trhu, ktorá ako deus ex machina vyrieši všetky problémy. A na šťastie, ktoré môže priniesť len jednotaj rastúca spotreba...

Po všetkých našich skúsenostiach sa mi zdalo, že pán novinár je nie o dvadsať rokov za nami, ale takrečeno sto rokov za opicami.

Ilúzie, ktoré sme mali pri štrnganí kľúčmi roku 1989, sa rozplynuli ako ranná hmla. Komunizmus u nás ani nikde na svete nebol vybudovaný. Pokúšali sme sa vybudovať socializmus. Začiatky boli poznačené zločinmi. Šesťdesiate roky - to bolo uvoľnenie, vydychnutie, hoci i pridusené tankami spriateľných armád. Ku koncu však už režim nik nebral vážne, bolo jasné, že sa vyžil a nemá čo povedať, či lepšie, nevedel svojim občanom povedať, hoci mal čo.

Naši ľudia veľmi obdivovali Západ, bol pre nich zaslúbenou zemou, ba takmer nebom, kde nejstujú nijaké problémy a už vôbec nie také, s akými sa stretávali oni. Pamätám sa, ako sme s obdivom hľadeli do výkladov v Rakúsku, Nemecku a iných krajinách, ak sa nám podarilo vycestovať na devízový príslub. Neverili sme propagande, ktorá v mnohom mala pravdu, ale podávala sa s kompromitujúcou ideologickou omáčkou, a tej naši ľudia mali naozaj po krk. Lenže súčasne sa dali zlákať pozlátkou, do ktorej bol pre nich Západ zabalený a ktorý si sami idealizovali. Dnes mnohí hovoria, že keby komunisti neboli potlačali náboženstvo a boli dovolili voľne cestovať, mohlo všetko dopadnúť inak.

Lenže o budúcnosti sa rozhoduje inde, nie na námestiach a nie štrnganím kľúčov... Totiž ani s touto tzv. revolúciou to nebolo celkom kôšer, veď je známe, že za ňou stála ŠTB a KGB. A keby bol bývalý ZSSR vtedy len trochu dupol nohou, je po revolúcii. No zdá sa, že do nej bol sám zapletený.

Takže za veľkého jasotu nás sme vstúpili do zaslúbenej zeme

či lepšie, ona prišla k nám, nastúpila demokracia, teda najprv demokratizácia, potom privatizácia, najprv kupónová, ale aj divoká, vzdali sme sa zbrojného priemyslu, lebo ten bol nemorálny, ale potom aj iného priemyslu a zničili sme svoje poľnohospodárstvo, ktoré nám zabezpečovalo potravinovú sebestačnosť, lebo tiež bolo zrejme nemorálne alebo aspoň spôsob jeho vlastníctva. Po prosperujúcich družstvách ostali prázdne a chátrajúce stajne, neobrobená pôda a zarastené lúky. A v agrosektore, ako sa zvykne moderne hovoriť, 100 000 nezamestnaných. Náplasť na tieto boľáčky majú byť dotácie z EÚ, síce podstatne nižšie ako pre staré členské krajiny, ale agrosektoru musia stačiť. Ten vládze našu krajinu zásobiť len na 45%, veď čo nedobroíme sami, dovezieme. Je tam toho! Čevo netu v dome, my kupim v gastronóme, vaj, vaj, vaj... tak sa spievalo v starom sovietskom šlágri. A dalo by sa spomenúť mnoho iných vecí.

Platí tu princíp kyvadla. Jeho

Z náručia smrti do náručia smrti?

jedna krajná poloha bola socialistická deprivácia, teda nedostatok tovaru, nemožnosť voľne cestovať, cenzúra, spoločné vlastníctvo a groteskné voľby. Dnes sa už môže voľne cestovať, tovaru je dostatok, všetko je v súkromných rukách, cenzúra - teda v starej podobe - neexistuje a voľby sú viac-menej demokratické. To je druhá krajná poloha kyvadla, začali sme sa do nej dostávať hneď po páde starého režimu, zažívali sme obdivný závrät zo všetkého nového. Pravda, pokým sa to nové nezačalo realizovať.

Postupne triezvieme. Tovar je dostatok, ba až nadbytok, cestujeme, kde sa nám zapáči, lenže tých peňazí pre každého akosi nedochádza. Spoločné vlastníctvo takmer neexistuje, ale náš národný majetok sa dostal do zahraničných rúk a zisky z neho putujú do cudziny. Cenzúru nepoznáme, ale mienkotvorné médiá sú v rukách zahraničných vlastníkov, a tie uverejňujú len to, čo sahodí im.

Ešte vždy nás však

*Krkavčia matka s balíkom
Nemieni byť sluškou sprostou,
chce byť voľná, svetová.
Nuž posla dečko poštou
do detského domova.*

akosi priťahuje tá pozlátko, do ktorej je nový systém zabalený, najmä ten zahraničný. Ak nás obsah našej pozlátky neuspokojuje, vysvetľujeme si to zaostávaním za vyspelým svetom, ako sa zvykne múdro hovoriť. Lenže má

nás ten zahraničný systém, povedzme priamo - rozvinutý kapitalizmus - tak očarovať? Dal by sa prirovnať ku krásnej dáme s ideálnymi rozmermi a možno ešte aj inteligentnej. No pri bližšom zoznámení sa s ňou zistíte, že trpí

rancia. čo tolerancia! V dúhových sprievodoch poukazujú na našu meječnosti, keďže nechápeme demokraciu dostatočne široko. Po rokoch poroby a ústrikov konečne môžu vystúpiť ako vzory hodné obdivu a možno aj nasledovania. Osemnásť veľvyslancov vyspelých krajín nám naposledy pripomínalo, aké dôležité je zabezpečiť dúhový pochod.

Napriek tomu, že systém s takýmto božstvom, takýmto anjelmi a svätými celkom jasne smeruje k zániku ľudstva, tvárime sa, akoby o nič vážne nešlo, zatvárame si oči a zapchávame uši v nádeji, že sa to nejak vyrieši.

Nevyrieši.

Tá dnešná kríza je predovšetkým kríza morálna, nie finančná, je to kríza spôsobená prevrátením hodnôt.

Ak na najvyššom mieste kraľuje zlaté teľa, kde sa potom nachádza človek? Ak sú celebrity anjelmi a lesbičky s homosexuálmi svätými, čo potom my ostatní? Ako my dosiahneme spásu?

Tak, že sa budeme usilovať byť čo najbližšie k zlatému teľu, aby sme mohli zachytiť čo najviac z jeho oslnivého jasú?

Najväčšou chybou socializmu bolo to, že v nás rozpálil žiadzu, túžbu po veciach, ktoré nevedel v plnej miere poskytnúť. Veciach často zbytočných, že to bol materializmus takpovediac bez „materiálu“, ktorú hlásal. Bol to idealistický materializmus. Reálny materializmus, hoci sme to tak nenazývali, sa nachádzal na západ od našich hraníc. Ten podľa našich naivných predstáv zabezpečoval všetky potreby svojich občanov. Ó, sancta simplicitas! Teraz vidíme ako.

Medzi komunizmom a kapitalizmom nie je, zdá sa, v jednej veci antagonizmus, to len ten druhý privádza k dokonalosti, čo sľuboval prvý, uskutočňuje radikálny materializmus.

Dáma, ktorú sme spomínali vyššie, je naozaj pekná, ma ideálne poprsie, boky aj nohy. Ba pravdepodobne je dokonca inteligentná. To každý musí priznať. Lenže je smrteľne chorá, možno má, hoci to každý na nej hneď nevidí, syfilis v poslednom štádiu.

Treba sa za ňou až tak ponáhľať, treba až tak túžiť po jej objatí? Inými slovami, treba tak uvzato dobiehať takzvané rozvinuté krajiny?

smrteľnou chorobou, ktorá je už možno vo finálnej fáze.

Tá choroba je predovšetkým morálna. Systém, ktorý sme prirovnali ku krásnej dáme, má svoje božstvo, volá sa - zlaté teľa. Peniaze v ňom rozhodujú o všetkom. Idealisti by povedali, že moc peňazí sa dá nejakým spôsobom zabudliť. Lenže keď stojí zlaté teľa na najvyššom piedestáli, keď sme sa pred ním sklonili a denne sa skláňame a opätovne mu sľubujeme vernosť a vazalstvo, my mu dávame silu, každým úklonom vdychujeme doň život.

Toto božstvo prinieslo so sebou nové náboženstvo. Jeho anjelmi sú celebrity a jeho svätými a mučeníkmi zasa homosexuáli a lesbičky. Celebrity preto, lebo ich úlohou je ohlupovať ľudí tak, aby si nevedomovali svoju dôstojnosť a svoju ozajstnú hodnotu, aby zabudli, aby sa takpovediac uzabávali k duchovnému potratu, homosexuáli a lesbičky plnia inú misiu - naznačujú, kam až má siahať naša tole-

Kresby: Andrej Mišanek

IGOR KŠIŇAN